

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN MET GEREFORMEERDE LEVEN

HEMELVAART: EEN LOGISCHE LEGENDE?

'De hemelvaartsdag behoort sinds jaar en dag tot de christelijke feestdagen, maar wat er van over is, is een vrije dag, meer niet. Daaruit blijkt dat de christelijke wereld met de Hemelvaart van Jezus Christus niet veel weet te beginnen.' Aldus begint H.M. Kuitert het korte doch krachtige hoofdstukje over de hemelvaart in zijn boek *Het algemeen betwijfeld christelijk geloof*, pag. 169.

Dat is ook niet erg, gaat Kuitert verder, want de Hemelvaart is een 'ondergeschikt thema'. Want of het nu wél of niet echt gebeurd is, doet niet ter zake: het 'echt gebeurd' of 'niet echt gebeurd' heeft immers geen consequenties. Het verhaal van de hemelvaart heeft, aldus Kuitert, veel weg van een joodse *midrasj*. 'Dat is een verhaal dat niet verteld wordt omdat het waar gebeurd is – dat is het niet – maar omdat het helemaal past in de lijn van de persoon over wie her gaat. Het *had* gebeurd kunnen zijn, zo demonstreert her wie de betrokkene is', pag. 169. Even later gaat hij verder: 'Een echte *midrasj* is het verhaal van de Hemelvaart ook weer niet. Net als de maagdelijke geboorte van Jezus is hei meer zoiets als een *logische legende*. Ze heeft rot doel wat men als een hiaat in de logische orde van het verhaal aanvoelde, op te vullen en dat zouden we een *vorm van theologie* kunnen noemen'

Als je dit als 'Orthodox-Protestants christen' (zoals Kuitert ons wel zal noemen) leest, rijzen de haren je te berge. Kuitert *wéét* dat ook, maar hij kan er niet omheen, ook al zou hij willen. Een *oproep tot 'reformatie' en bekering*

De hemelvaart, ets van Albrecht Dürer

HOOFDARTIKEL

Hemelvaart: een logische legende?

G. Riemer

VERSCHEFFEN

KERKELIJK LEVEN

Confessie en kerk I

W.G. de Vries

GIFTEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

UIT DE KERKEN

MISSIOLOGIE

Protest tegen een samenleving, die veelvormig wil zijn (Lessley Newbigin) II

J.A. Boersema

GCKNIPT VOOR VANDAAG

Bidden: wanneer?

ROEKBESPREKING

Fundament aangeklaagd Rechtspositie en traktement van de predikant

PERSCHOUW

G.J. van Middelkoop

(want zo klinkt toch wel bijvoorbeeld punt 6 op pag. 292), komt natuurlijk altijd hard aan. Maar het gaat Kuitert, naar eigen overtuiging, om een goede raak, hel behoud van de bijbel nainelijk (!), en dáárom: wèg mei de klassiek-gereformeerde bijbelbeschouwing: 'Om de bijbel over te houden, of liever, haar terug te krijgen, moet de klassiek gereformeerde beschouwing weg. Anders verdwijnt ze straks met de beschouwing mee. Zo is het al in vele levens gegaan. Het zijn, vooral voor Orthodox-Protestantse christenen, harde maatregelen die ik voorstel. maar ik zie niet in hoe we het 7e kunnen besparen. Het kan echt niet anders, laat ik het zo duidelijk mogelijk zeggen.'

We zijn dus in klinkklare taal gewaarschuwd.

Het verhaal van de hemelvaart zou dus niet meer dan een logische invulling zijn van een hiaat. Een invulling, bedacht door bijvoorbeeld een evangelist als Lukas, want hoe anders kon Jezus terecht gekomen zijn in de hemel, aan de rechterhand van God? Het ontbrekende stukje werd er door hem bij-getheologiseerd. De door Lukas genoemde '40 dagen', op grond waarvan wij denken hemelvaartdag te kunnen bepalen, zijn dan ook met een korreltje zout te nemen. En dat een meervoud van mensen Christus zag opgenomen worden, dat een wolk Hem ontrok aan hun ogen: een mooi sprookje, meer niet misschien, niet schadelijk ook, waarvan je op de lagere school mooi kunt zingen. Aldus plaatst Kuiten boven dit hoofdstuk:

*Op een lichte wolkenwagen,
werd de Heer van d'aard gedragen,
vaart Hij op naar 's hemels troon (bis).*

De feitelijkheid van de woorden van de Here Jezus, uitgesproken bij de hemelvaart, veralt dan natuurlijk ook. Die zijn niet meer ('niets meer, niets minder' pag. 293) dan

gedachten van de evangelisten en de apostelen over Jezus: 'Omdat het indruk op ons maakt, omdat we er wat mee kunnen. omdat het wat met ons doet...', dáárom gaan we het geloven. pas dan (en ook alléén dan) gaan we geloof hechten aan wat apostelen en profeten over God en over Jezus zeggen.

Zo is Kuitert dan kennelijk niet zo onder de indruk van de woorden van de Here Jezus, uitgesproken bij zijn hemelvaart. (zoals Lukas ons tenminste vertelt): 'En gij zult mijn getuigen zijn te Jeruzalem en in geheel Judea en Samaria tot aan het uiterste der aarde' (Hand. 1 : 8), of, wat Mattheus verhaalt en wat door Jezus gezegd zou zijn toch nok omstreeks zijn hemelvaart: 'Gaar dan henen, maakt al de volken tot mijn discipelen en doopt hen in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes en leert hen onderhouden ál wat ik u bevolen heb'. Mattheus 28 : 19.

Afscheidswaarden van onze Here Jezus, met een werkopdracht: opdat de leugen niet zou overwinnen! De leugen nainelijk dat Hij niet waarlijk zou zijn opgestaan uit de doden. zoals bijvoorbeeld door de joodse raad verspreid. De waarheid van zijn opstanding moest verkondigd worden, tot aan d-einden der aarde, want 'er is onder de hemel', waar ook ter wereld, 'geen andere naam aan de mensen gegeven, waardoor wij hchouden moeten worden', alweer volgens Lukas. Hand. 4 : 12.

Maar dat kan en wil Kuitert toch zó niet meer meemaken. Tenminste niet genormeerd vanuit de opdracht, zoals die geklonken heeft uit de mond van Jezus. Meer in de zin van: 'wat iemand hoog zit, mag hij verder vertellen. Dat geldt voor filosofische diepzinnigheideir. voor godsdienst en voor nep-verhalen. (...) Waarom zou dan de christelijke zending – in de vorm van gelovige enkeling of kerk – niet mogen spreken over christelijk geloof? (pag. 214)'. Ik cursiveerde 'mag hij' en 'mogen'. Het 'moeten' wordt niet meer gehoord.

Zeker, er is nog een gróotse taak weggelegd voor zending en missie, ook volgens Kuitert: Juist in het proces van verandering, gepaard gaande met ontwrichting en ontworteling, ononkrOOMbaar voor de volken der wereld. Daarin kan de zending 'meer dan ooit ze wat betekenen. De christelijke kerk kent toch de voorkeur van God.' Een duistere zin, mijns inziens, waar de christelijke kerk toch geen kant mee op kan! Maar hei moet alles buigen voor het grote axioma: de vrijheid van de mens. vgl. pag. 170. Daarbij past geen kerk meer, die zendelingen uitzendt 'als vertegenwoordigers die de waarheid komen brengen aan onwetenden. Als het zo inoet dan beter niet...', pag. 214. En preken is volgens Kuitert in dit verband dan ook niet (wat wij altijd gedacht hebben, en wat wij nog steeds denken): 'wij komen u de Here Jezus brengen', 'maar camen mel de aangesprokenen nagaan wat hun tradities betekenen in een veranderde wereld. Dus niet: jullie doen het niet goed en wij weten beter wat jullie nodig hebben',

KERNREDACTIE

DR. W.G. DE VRIES (eindred.) DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP PROF. DR. M. 't VELDE

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. R. TER BEEK, IRS. B. LUTTEN, DRS. C.J. DE RIJTER DRS. H. VELD-
YAN. PROF. DR. Y. VELING

MEDEWERKERS:

DRS. J.A. ROERSMA, J.M. DE JONG, A. JOH. KISJES, DRS. J. MESSELINK,
DRS. J. SMELIK

Alle strikken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Ie Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij, Oosterbaan & Ie Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.
De Reformatie Goes Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland).
Huitenland f 143,50 per jaar (zeepo.st)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiter-
lijk twee maanden voor't het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,45 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan
artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

pag. 215.

Wie wèl op de 'klassieke' wijze vandaag nog denkt zending te kunnen drijven, gebaseerd (warempel) op de afscheidswaarden van de Here Jezus bij zijn hemelvaart... ontmoet hier een *vlijmscherpe* veroordeling door Kuitert: 'Dat soort zending wordt afgeslacht door de tijd en verdient niet beter'.

Denk nu niet dat Kuitert 'lichtvaardig' hele stukken schraapt of naar de schroothoop verwijst', pag. 293. Paulus mag niet altijd gelijk hebben, maar Kuitert wil wèl met respect naar hem luisteren. Maar kan Kuitert Paulus nog respecteren. wanneer deze op zijn beurt geen enkel respect kan opbrengen voor enkele 'collega's in de theologie'. die, volgens Paulus, 'uit het spoor der waarheid geraakt zijn'? Hymenaëus en Filétus (over hen gaat het, 2 Tim. 2 : 14-26) hadden zeker een 'onontbeerlijke wegwijzer', pag. 294, gemist en waren aan het *dwalen* gegaan. Of, in de lijn van Kuitert: misschien waren ze wel bewust, *gebruik makend van hun vrijheid*, een andere kant op gegaan. Wegwijzers laten je immers vrij. 'Je mag dwalen', zegt Kuitert, 'soms is dwalen ook nog leuker, je mag het zonder wegwijzers doen.'

Nee, hier staat Kuitert toch wel lijnrecht tegenover Paulus! Want Paulus drukte Timoteus op het hart '*rechte voren*' te trekken bij het brengen van het woord der waarheid'. 2 Tim. 2 : 15, en vers 1h: '*onheilige holle klanken*' te vermijden; want zij zullen de goddeloosheid nog verder drijven, *en hun woord zal voortwoekeren als de kan-ker*'.

Waarom zouden wij van de hemelvaart een 'logische le-geilde' willen maken? Alleen om twijfelaars aan mirakels tegemoet te komen? Uit wiet levens anders de bijbel zou verdwijnen? En komt er alleen zó een einde aan die twijfel?

Hebben wij zó weinig vertrouwen in de macht van onze Vader, dat we zelf alle obstakels voor ons denken uit de weg willen ruimen? Dat we dan pas kunnen gaan 'gelo-ven'...! Nee toch zeker! De twijfel wordt overwonnen door de Geest, door genade; het is de Vader, die ons vast-grijpt en vasthoudt.

Twijfelen, veel en fel. Wie heeft daar geen weer van?

Maar van beiden één: je keert Christus de rug toe, òf je komt weer met beide benen op dat hechte fundament Gods te staan, dat *ongeschokt* staat, 'met dit merk: *de He-re kent de zijnen*, en Een ieder die de naam des Heren kent breke mei de ongerechtigheid', 2 Tim. 2 : 19.

Tegenover rille getwijfel en gelaver gebruiken de apostelen tornien, die ons reeds als cliché's in de oren klinken: *onwankelbare belijdenis*, Hebr. 10 : 23, de *vastigheid van het geloof*, Col. 2 : 5, de *hoeksteen*, door God onwrikbaar gelegd tot *fundament*, 1 Petrus 2 : 7, X. *pijler en funda-ment der waarheid*, 1 Tim. 3 : 15. Maken deze oude termen ook geen indruk meer. dóen ze niets meer? Ja toch zeker!

Alleen dan kan een mens werkelijk tot klaarheid komen.

Hemelvaart

Zij vroegen waarom ik naar boven tuur,
Daar 'k U, een stipje, zag verdwijnen,
Ik dacht, Gij zoudt de wolk doorschijnen,
Als een fel vuur.

En toen hùn stille licht beneden kwam,
Heeft 't langs mijn oogen niet geblonken.
Ik stond in aandacht weggezonden ..
Toen zag 'k hun witte vlam.

Nu weet ik, dat Gij zit ten troon
en van mij spreekt bij Uwen Vader.
O, komt nu mijn hart Hem nader!
Mijn Broeder is Zijn Zoon!

Want nu ik deel heb aan Uw bloed,
Uw dood, Uw leven,
Nu kan Hij U niets geven,
Dat Gij niet met mij deelen moet.

Wat deert mij dan de korte dag,
Dat Gij zijt weggenoemen?
Zij zeggen, dat Gij weer zult komen,
Zooals 'k U zag

't Is maar een weinig donkerheid.
'k Zie reeds der wolken randen
Van goud en zilver branden,
Wijl Gij er achter zijt.

Straks, plotseling, rijst Uw gezicht,
En ik za met U blinken.
Mij overzinken
De stroomen van Uw licht.

De Mérode, Verzamelde Gedichten, pag. 313.

als hij zich vastgrijpt aan het '*anker*' der ziel, dat *veilig en vast* is, en dat reikt tot binnen het voorhangsel, *waarheen Jezus voor ons als voorloper is binnengegaan...*' Hebr. 6 : 19.

Hemelvaart!

Ongetwijfeld *vertrouwen* in de macht van het Kind, dat weggevoerd werd naar God en zijn troon, weg van de aarde, veilig gesteld in de hemel, voor eeuwig *onaantastbaar* gemaakt.

De macht van het Lam, die met zijn bloed kocht uit elke stam en taal en volk en natie: 'Gij zijt waardig de boekrol te nemen en haar zegels te openen', Openb. 5 : 9.

Met opzet gebruik ik hier bijbelteksten. Het zal Kuitert

wel irriteren, pag. 291. Inderdaad, voor ons, 'orthodox-protestantse christenen', 'gaat een afgrond open, als de geïnspireerdheid van de bijbel zou komen te vervallen'. En niet alleen voor ons, ook voor anderen.

Toch maar *nichter* (2 Tim. 4 : 5) blijven vasthouden aan de feiten en ons niet naar verdichtels keren, maar naar de waarheid:

En toen zij naar de hemel staarden, terwijl Hij henen-voer, zie, twee mannen in witte klederen stonden bij hen, die ook zeiden: 'Galileese mannen, wat staat gij daar, en ziet op naar de hemel? Deze Jezus, die van u opgenomen is naar de hemel, zal op dezelfde wijze wederkomen, als gij Hem ten hemel hebt zien varen, Handelingen 1 : 10, 12.

Méer dan zomaar een vrije dag. De christelijke feestdagen worden in deze maatschappij al genoeg onherkenbaar verminkt. Hemelvaartsdag is, voor wie het vergeten was: de feestdag, waarop de kerk van Christus zich getroost weet met de zekerheid dat haar hoofd vast vooruit, naar de hemel, ging, zoals Hij zei: om plaats te bereiden en om voor ons te pleiten. Zoals De Mérode het verwoordde (in 'Het Pleidooi'. *Verzamelde Gedichten*, pag. 322):

*Ik waag niet tot Uw hart te gaan,
En ik durf niet van verre staan
Ik wil mij wringen aan uw voet,
Tot gij mijn angsten enden doet.*

*Toen hoorde ik smekend Jezus' stem;
Mijn Vader, wees weer goed op hem.
Geef voor Mijn bloed zijn leven vrij.
Straf al zijn zonden maar aan Mij.*

Toch maar: geloóf het, of niet.

G. Riemer

VERSCHEENEN

In deze tijd worden veel nieuwe ouderlingen en diakenen in hun ambt bevestigd. Zij worden geroepen 'om de heiligen toe te rusten tot dienstdoet, tot opbouw van het lichaam van Christus'. Ds. C. van der Leest heeft een korte methode opgezet om hen te helpen bij het geven van deze toerusting. De serie *Dienstvaardig* kan door de duidelijke inhoudsopgaven steeds worden nagezien op bepaalde vragen die bij het ambtelijk werk opkomen. Van deel II, *De werkwijze van ouderlingen en diakenen*, verscheen onlangs bij De Vuurbaak een tweede druk. Dit deel knit f 24,75.

De ambtsdragers doen het werk in Christus' gemeente niet alleen. Ze helpen de gemeenteleden bij de geloofstrijd die alle christenen zelf te voeren hebben. Efeze 6 schrijft over de wapenrusting die voor die geestelijke strijd nodig is. In *FronTaal* schrijft Ruud Ganzevoort over deze geestelijke wapenrusting, en hij geeft daarbij veel praktische voorbeelden. Na elk hoofdstuk worden de lezers aan het werk gezet met een aantal gespreksvragen. Het boek is uitgegeven bij Merwe-boek en kost f 14,90.

J. van Mulligen schreef een bijbelstudie over de nachtgezichten van Zacharia. De verschillende symbolische beelden en voorstellingen worden uitgelegd, om tot bemoediging en houvast te dienen voor de kerk van vandaag. Zijn *Zicht op de toekomst*, uitgegeven bij Buijten en Schipperheijn, kost f 13,90.

In 1988 rijnt g.v. het jubileum van de Nederlandse Hond van Geref. Jeugdverenigingen 3 boekjes uitgegeven bij De Vuurbaak. Deze boekjes zijn bedoeld voor het verenigingswerk. Twee ervan beleefden onlangs een herdruk. Het betreft *Maar één keer jong* van M.J.C. Blok (f 19,75) en *Thuis in de kerk* van H.J. Messelink (f 16,75). Het laatste boekje gaat in op de vraag waarom we gereformeerd zijn, terwijl de eerstgenoemde bundel vanuit Spreuken een licht werpt op de Tien Geboden.

Bij dezelfde uitgeverij verscheen ook een herdruk van de schetsenbundel *Samen geloven, samen belijden* van M.H. Stiggers. In dit boekje worden de Dordtse Leerregels, de Apostolische Geloofshelijsdenis, de Geloofshelijsdenis van Nicea en de Geloofshelijsdenis van Athanasius behandeld. Dat helijsdenisgeschriften niets anders doen dan naspreken van Gods Woord, komt goed uit in de ruime aandacht die de auteur geeft aan het Schriftbewijs. De nu verschenen vierde druk kost f 11,50.

In Canada verscheen een vertaling van *Aantekeningen bij de Heidelbergse Catechismus* van wijlen ds. J. van Bruggen (ook bekend van *Het amen der kerk*). Deze *Annotations to the Heidelberg Catechism* kost \$ 15,95 (Can.) en \$ 13,90 (US). De bundel is te bestellen bij: Inheritance Publications, box 154, Neerlandia, Alberta, T0G 1R0 Canada; ☎ (403) 674 3949.

Jan Meijer

CONFESSIE EN KERK I

Bij mijn weten is in de pers geen aandacht besteed aan het feit dat het dit jaar precies vijftig jaar geleden B dat het **Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap** werd opgericht, om precies te zijn: op 3 juni 1967. De oprichtingsdatum staat helaas niet in ons **Kerkelijk Handboek** vermeld, terwijl dat bij andere verenigingen en stichtingen soms wel het geval is. Enige uniformiteit zou hierin op haar plaats zijn. Maar dat terzijde.

Het gaat ons erom, in enkele artikelen **erop** te wijzen, **waarom** juist in de jaren zestig **zoveel** gereformeerde verenigingen werden opgericht. De suggestie is wel gedaan dat het stichten van eigen gereformeerde organisaties is voortgekomen uit reactie **op** het synodale **drijven** van 1942 tot 1944. Maar de oprichtingsdata van **veel** gereformeerde organisaties wijzen een andere richting. Geen beperkte antithese tegenover de synodaal-gereformeerde kerken, maar de thetische opstelling in verband met de ontwikkelingen van het christelijk leven in Nederland in het algemeen vormt de achtergrond van heel wat gereformeerde organisaties.

Oriëntatie in het verleden

In ons blad is enkele malen op de noodzaak gewezen dat de **roep om** heroriëntatie in het heden niet los mag staan van oriëntatie in het verleden. Zo schreef drs. G.J. van Middelkoop: 'Je kunt met de erfenis van het verleden op verschillende manieren omspringen. Je kunt het verleden verheerlijken en erin blijven steken. Je kunt die erfenis ook op een goede wijze conserveren en erop voortbouwen' (bl. 529). Ook di. C. Trimp ontkende de noodzaak van bezinning in het heden niet, maar schreef terecht: 'Maar wie niet kijken wil naar het verleden, mist het recht om te spreken over het verleden'. Hij constateerde gebrek aan feitenkennis bij tijdgenoten. Daarom waar-

schuwde hij tegen 'de loze kreet' en 'hei suggestieve verhaal' en schreef: 'Wie de waarheid en de vrede liefheeft, zal gaandeweg met geïmponeerd worden door de geboekstaafde feiten' (bl. 568).

Laat ik daarom ter gelegenheid van het zilveren jubileum van het GWG een poging mogen wagen iets van dit verleden te boekstaven, daarbij gedachtig aan de zinspreuk van het GWG: 'Dominus Illuminatio nostra' – de Heer is ons licht.

De ontwikkelingen van het christelijk leven in Nederland bleken in de jaren zestig zo zorgelijk te zijn, dat op allerlei wijze gepoogd werd, daartegenover een dam op te werpen. Met name het ongeloof en openlijk atheïsme op de meeste universiteiten deden de noodzaak zien gereformeerde studenten daartegen te wapenen.

In mijn archief zijn notities aanwezig over een particuliere samenvoeging in 1964 van gereformeerde leidlieden, die van mening waren dat reformatie van het onderwijs niet **mag** houden bij het lager en het voortgezet onderwijs, maar dat doorgestoten dient te worden naar het universitair onderwijs. Deze samenvoeging kreeg een vervolg in twee andere, waarin de zorg werd uitgesproken over alarmerende berichten in eigen gelederen. Scholieren, afkomstig uit het gereformeerd middelbaar en voortgezet hoger onderwijs, bleken gemakkelijk in de greep te komen van evolutie- en andere ongeloofs-theorieën enz. Daarom werd de noodzaak van contact-leggen met gereformeerde studenten over allerlei eigentijdse vragen en problemen ingezien. Er werd zelfs over een gereformeerde universiteit gesproken, maar men zag dit niet als een reële mogelijkheid. Op 19 september 1964 werden andere mogelijkheden afgetast. Opnielkelijk en verontrustend bleek de moeite te zijn om met de bestaande verenigingen van gereformeerde studenten in contact te komen. Meer dan één Gereformeerde Studenten Vereniging voerde in die tijd het pleidooi voor 'open' verenigingen, waarbij de basis van de gereformeerde confessie niet meer noodzakelijk werd geacht. Op deze vergadering werd met name gezegd dat er geen steun meer van 'Hendrik de Cock' te verwachten viel, de toenmalige VGS te Groningen. Tegelijk werden er ook klachten van studenten gesignaleerd: men laat ons maar modderen.

Na brede bespreking kwam men niet tot een duidelijke conclusie, maar wel werd de noodzaak van gereformeerd wetenschappelijk onderwijs door iedereen ingezien. Over de vormgeving bleek echter verschil van mening te bestaan.

We hebben over deze besloten samenkomsten slechts minime informatie kunnen geven en hebben ook de namen

van de deelnemers daaraan weggelaten. Maar duidelijk is wel dat de reden van deze bezinning gelegen was in de toenemende secularisatie, die ook de gereformeerde studenten al in de jaren zestig bedreigde.

De VGS 'Hendrik de Cock'

In het publiek kreeg dit alles een vervolg, toen de Vereniging van Gereformeerde Studenten 'Hendrik de Cock' op 17 augustus 1966 in het toenmalige *Gereformeerd Gezinsblad* een oproep aan aankomende eerstejaars studenten liet plaatsen. Omdat deze oproep en de reacties daarop een directe aanleiding vormen tot de oprichting van het GWG, geven we deze uitvoerig weer.

De abactis, wijst erop dat men wellicht gehoord heeft 'dat onze Vereniging "niet meer gereformeerd is"', of dat "men het bestaansrecht discutabel stelt", of "dat de geest er niet deugt", of welke andere kwalificaties dan ook'.

Zij schrijft dan: 'De Senaat wil U direct zeggen, dat deze en dergelijke geruchten dikwijls uit de lucht gegrepen zijn: de oorzaak ervan ligt in het feit, dat men de vragen, waas de Vereniging en haar leden mee worstelen, niet begrijpt. Wel is er een diepgaande discussie tot stand gekomen over de grondslag (De Vereniging wortelt in de gemeenschap der heiligen, welke door de Heere is gesteld tussen alle leden van Zijn kerk en welke initieel wordt gezien en kleefd in de dienst des Woords en der Sacramenten, art. 2 Statuten) en het toelatingsbeleid (vereist voor het lidmaatschap is het lid zijn van een gereformeerde kerk – waar nodig postaal aangeduid met onderlioudende art. 31 DKO, art. 5 sub 2e der Statuten). Jarenlang is deze discussie inofficieel gevoerd; 18 maart j.l. heeft de Vereniging de Senaat verzocht de besproken zaken officieel aan de orde te stellen.'

Om een beeld te geven van het debat wordt dan de Senaatsnota van 20 april 1966 geciteerd:

'Als diepste oorzaak van deze discussie is te noemen het feit, dat velen de broederband in Christus niet alleen en uitsluitend met gereformeerd vrijgemaakten, maar ook met niet-vrijgemaakte christenen ervaren en geloven. De gebeurtenissen, die deze discussie acuut maakt en versneld hebben zijn o.a.:

a) scheuringen in vele plaatsen in de vrijgemaakte gereformeerde kerken, zodat voor velen niet meer duidelijk is, wat in die plaatsen de gereformeerde kerk (in statutaire zin des woords) is. Vooral de Groninger situatie (Groningen-Zuid-Tehuis) heeft als een katalysator gewerkt (De Senaat beschouwt beide kerken als gereformeerde kerken in de statutaire zin des woords);

b) het zich voegen bij een niet-vrijgemaakte kerk door sommige anici (het is moeilijk een band die jarenlang bestaan heeft zo maar door te snijden);

c) de positie der gastleden (zij, die niet behoren tot de vrijgemaakte gereformeerde kerk, kunnen, als zij belangstelling hebben voor de Vereniging, toegelaten worden als gastlid. Zij hebben dezelfde positie als de leden, uitge-

zonderd het actieve en passieve stettrecht.

De vraag rijst of 'Hendrik de Cock' als vereniging met een kerkelijk (in casu gereformeerd-vrijgemaakt) gebonden lidmaatschap voldoet.'

De Vereniging besloot 'de discussie over de mogelijkheid van een openstelling der Vereniging en in het algemeen van een Statutenwijziging in welke zin dan ook voort te zetten'.

Intussen blijven de Statuten gehandhaafd: de Vereniging bestaat uit leden van de Geref. Kerken Vrijgemaakt en telt 2 gastleden.

Daarom worden eerstejaars-studenten opgeroepen zich niet afzijdig te houden, omdat de gemeenschap in Christus verplicht tot samenwerken.

Het doel van de Vereniging, haar leden te steunen in hun belevingen als student van wat de kerk belijdt, met name in het laten schijnen van het licht van Gods Woord bij de beoefening der wetenschap is een hoog ideaal. Daarop volgt: 'De eerlijkheid gebiedt ons te erkennen, dat we aan christelijke wetenschapsbeoefening niet toekomen, en eigenlijk nauwelijks weten, wat dat is. Van groter belang is echter elkaar te steunen in het behouden van het geloof, het geloof, dat door het verkeren in de academische wereld, een wereld, die een bijkans volkomen godloos en geseculariseerd karakter heeft gekregen, op een zeer zware proef wordt gesteld. Bij het vasthouden aan de hoop van het Evangelie wil onze Vereniging proberen te helpen.'

Ik meen hiermee de presentatie van 'Hendrik de Cock' op 28 mei 1966 zo uitvoerig mogelijk te hebben weergegeven.

Reactie van de reünisten

Hierop kwam een reactie van de zijde van de leden en reünisten van deze vereniging. Zij wezen er met name op dat in bovenvermelde publikatie een belangrijk feit niet was vermeld, namelijk de verwerping van een motie om het eigen karakter van 'Hendrik de Cock' onverkort te handhaven.

We laten de verklaring, die op 17 augustus 1966 in het *Gereformeerd Gezinsblad* werd opgenomen, hier volgen: 'Ondergetekenden, leden en oud-leden van de Ver. van Geref. Studenten "Hendrik de Cock" te Groningen willen gaarne het volgende onder de aandacht brengen. Zij hebben zich gezamenlijk beraden over de crisis, waarin de VGS "Hendrik de Cock" is geraakt.

Deze crisis kan als volgt worden omschreven: De VGS "Hendrik de Cock" heeft officieel de juistheid van haar eigen specifiek gereformeerd karakter discutabel gesteld door het verwerpen van een motie, waarin werd uitgesproken dit karakter onverkort te handhaven als vrucht van de vrijmaking van Christus' kerk. Daarnaast besloot deze vereniging: "de discussie over de mogelijkheid tot openstelling der vereniging en in het algemeen tot Statutenwijziging in welke zin dan ook voort te zetten". Hiermee is het streven naar een "interkerkelijke" vereni-

gingsvorm gelegaliseerd.

De enige conclusie, die hieruit kan worden getrokken, is dat de Vereniging "Hendrik de Cock" haar statutair karakter heeft prijsgegeven: de vereniging kan en wil zich niet meer presenteren als een gemeenschap waarin de betekenis van de kerk des Heren, zoals Schrift en belijdenis daarvan spreken, tot zijn recht komt. Hiervan getuigt ook de vage oproep aan de aankomende studenten (zie o.m. Geref. Gezinsblad d.d. 28 mei 1966), waarvan diverse andere studentenverenigingen (VGS-en) zich terecht hebben gedistancieerd. Een ander symptoom van de principiële koerswijziging in de VGS "Hendrik de Cock" is, dat deze vereniging weigert contact te onderhouden met de Reünistenorganisatie o.m. omdat deze organisatie niet als lid toelaten oud-leden van de VGS "Hendrik de Cock", die zich inmiddels hebben onttrokken aan de gemeenschap der kerk.

De situatie waarin de VGS "Hendrik de Cock" is geraakt, is niet plotseling ontstaan. Deze is het resultaat van een proces waarin bij velen de liefde voor de gereformeerde leer en levensstijl geleidelijk is verkoeld. Steeds meer werd voet gegeven aan een geest, die spot met wat wij in blijdschap aanvaarden als vrucht van wederkeer, die zich o.m. in de vrijmaking heeft geopenbaard. Het is m.i. deze geest, die het belijden en het beleven van het Christelijk geloof van de student ondermijnt.

Op grond van het bovenstaande moeten wij dan ook de aankomende studenten met klem afraden zich aan te melden voor het lidmaatschap van "Hendrik de Cock".

Om in deze situatie te voorzien hebben de onderstaande leden met volledige instemming van de onderstaande oud-leden een Gereformeerde Studentenvereniging opgericht.

Met klem willen wij hen die studeren of gaan studeren aan de Rijksuniversiteit te Groningen op het hart binden zich bij deze vereniging aan te sluiten. Nadere mededelingen over deze vereniging zullen nog volgen. Inmiddels is elk van ons gaarne bereid hierover desgevraagd inlichtingen te verstrekken.

Deze publikatie was ondertekend door: prof. dr. J.W. van den Berg, mej. G. van Bruggen, drs. J. van Dijken, G.F. Doorn, B.W. Gort, H.J. Hindriks, mej. A.M. Holthof, H. Luth, J.A. Meijer, drs. mr. W. Nieboer, J.H. Ploegman, drs. T. Schaafsma, dr. E. Stamhuis, dr. D.R. Ubbens, drs. L.B. Ubbens-van der Hoogt, K. Veling, mej. S. Visser, ds. W.G. de Vries en drs. K. Wezeman.

De lezers van ons blad zullen hier ongetwijfeld namen tegenkomen die hun niet onbekend zijn! Levendig herinner ik me nog de debatten die we als reünisten op de vereniging HdC meemaakten. Zo betoogde een domineesdochter: waar maken we ons toch druk over met die grondslag, we worden toch allemaal binnenkort hervormd! En een van de oud-leden, die niet door de reünisten-organisatie werd toegelaten, had zich niet alleen volledig aan de kerk onttrokken, maar begon ook een vooraanstaande positie in de PvdA in te nemen. Er stonden in deze tijd geen geringe zaken op het spel.

Reünisten en GWG

Omdat deze reünisten van HdC een belangrijke rol zullen spelen in de oprichting van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap, geven we ook nog weer, wat zij verder in de pers publiceerden:

'1. Met verwijzing naar de onlangs gepubliceerde mededeling betreffende de VGS "Hendrik de Cock" (zie o.m. het Gereformeerd Gezinsblad van gisteren en van 17 aug. 1966) zien wij ons genoodzaakt de aankomende studenten ten sterkste af te raden zich aan te melden voor het lidmaatschap van de VGS "Hendrik de Cock".

2. Het is ons gebleken dat in de VGS "Hendrik de Cock" niet meer overheerst een geest van dankbaarheid voor de vrijmaking, van liefde tot onze kerken en van binding aan de belijdenis, zoals die vroeger in deze vereniging aanwezig was. Op deze vereniging overheerst momenteel een geest die strijdt met de geest waarin het merendeel van de aankomende gereformeerde studenten door Gods genade mocht worden opgevoed en onderwezen. De ervaring heeft geleerd dat de meeste aankomende gereformeerde studenten helaas niet in staat zijn aan de mentaliteit, die thans in "Hendrik de Cock" heerst, weerstand te bieden, ook al zijn sommigen te dien aanzien aanvankelijk met de beste voornemens beziel. Wij willen allen die op de een of andere wijze mede verantwoordelijk zijn voor de juiste organisatie-keuze van aankomende studenten met klem de ernst van de situatie onder de aandacht brengen.

3. Zoals verder uit publikaties blijkt is te Groningen opgericht de Gereformeerde Studenten Vereniging. Deze vereniging streeft ernaar de lijn van het oude "Hendrik de Cock" door te trekken. Wij kunnen met de oprichting, opzet en doelstelling van deze Gereformeerde Studenten Vereniging volledig instemmen en adviseren de aankomende studenten zich voor het lidmaatschap van deze vereniging aan te melden.

4. Dit advies impliceert niet dat wij van onze kant het contact met de VGS "Hendrik de Cock" definitief verbreken. Het moge de Here behagen ook deze vereniging weer te doen wandelen bij het volle Licht van zijn Woord.

5. Wij menen grond te hebben voor de vrees, dat men in onze kerken onvoldoende is doordrongen van de grote nood waarin de gereformeerde academici verkeren – een nood die ook door hen zelf vaak niet wordt gezien. De miskennen van deze nood bedreigt ons kerkelijk leven. Mogen veler ogen hiervoor open gaan, nu er in Groningen twee elkaar bestrijdende studentenverenigingen bestaan met alle pijnlijke gevolgen van dien. Dit brenge ons tot verootmoediging voor Gods aangezicht en tot de bede om verlichting van het verstand door zijn Geest.'

De reünisten die dit stuk ondertekenden kwamen we al eerder tegen. Het waren – zonder voorletter en titel – Van den Berg, Van Dijken, Nieboer, Schaafsma, Stamhuis, Ubbens-van der Hoogt, De Vries en Wezeman.

Maar de nood van gereformeerde academici plaatste de reünisten van 'Hendrik de Cock' voor de klemmende

vraag, of er niet irriterend te doen was dan het stimuleren van het gereformeerde studentenleven. Zo kwam gereformeerd wetenschappelijk hoger onderwijs in het gezichtsveld.

Op weg naar een Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap

Aan het begin van dit artikel lezen we al op innerlijke beraadslagingen over de vraag, of een gereformeerde universiteit niet tot de mogelijkheden behoorde. Toen men dit niet zag zitten, kwam het tot pogingen om een gereformeerd wetenschappelijk genootschap op te richten. De aanzet daartoe vond al plaats in 1564, dus enkele jaren voor de crisis in 'Hendrik de Cock'. Toch was er onder de initiatiefnemers verschil van mening.

Er was een stroming die nog steeds een Stichting voor Gereformeerd Hoger Onderwijs in het leven wilde roepen. Een tweede stroming wilde het eerst houden op een Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap. Maar daaronder waren er die afgezien van de landelijke ontwikkeling alvast in het Noorden van het land wilden beginnen. Daartegenover kwamen echter anderen te staan, die een beperking tot het Noorden als een gevaar zagen en een landelijke vereniging op het oog hadden.

Helaas gaf dit onderlinge wrijving, waarop we hier niet verder ingaan. Wel zal inzake de beoogde grondslag van dit wetenschappelijk genootschap in het vervolg nog iets op te merken zijn.

Voor dit eerste artikel is het volgende te melden dat op 15 februari 1967 een schrijven uitging van de Reünistenorganisatie van de VGS 'Hendrik de Cock', waarin werd opgeroepen tot informeel beraad 'over de vragen of een gereformeerde wetenschappelijke organisatie wenselijk en mogelijk is en, zo ja, welke organisatievorm het beste zou voldoen en op welke wijze de oprichting van deze organisatie het beste kan worden gerealiseerd'. Correspondentie-adres was mr. W. Nieboer, in die tijd woonachtig te Groningen. Van hem heb ik zijn archief voor deze artikelen ter beschikking gekregen.

Voor deze eerste vergadering, die op 18 februari 1967 in hotel 'Geitenbeek' te Zwolle werd gehouden, waren door de reünisten uitgenodigd de heren dr. J. Douma, ds. Joh. Francke, prof. J. Kamphuis en dr. C. Trimp. Namens de reünisten van HdC had ik de leiding van deze vergadering, waarop ik de noodzaak en het doel van een dergelijke wetenschappelijke gereformeerde organisatie mocht uiteenzetten.

Er bleek algehele overeenstemming te bestaan over de noodzaak van de oprichting van deze beoogde organisatie. Het resultaat was dat zich een comité vormde, onder voorzitterschap van dr. J. Dourna, waarin naast de reünisten van HdC de bovengenoemde heren plaats namen.

Motivatie voor Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap

Ter afsluiting van dit artikel geef ik iets door van de motieven die in een rondschrijven d.d. 23 februari 1967 aan

een dertigtal leden van de Gereformeerde Kerken werden voorgelegd om te komen tot de oprichting van een gereformeerd wetenschappelijk genootschap.

Volgens de Statuten van de Reünistenorganisatie van HdC dient coördinering van wetenschappelijke arbeid onder gereformeerde academici te worden nagestreefd. Om dit doel te verwezenlijken werd de eerder genoemde vergadering van 18 februari te Zwolle belegd.

Opvallend is dat meteen de taak naar binnen en naar buiten aan de orde wordt gesteld.

We lezen: 'Wij zijn van mening, dat een gereformeerde wetenschappelijke organisatie, waarin de onder ons aanwezige wetenschappelijke krachten gecoördineerd worden, dringend noodzakelijk is. Gezamenlijk nadenken over de vraagstukken die in deze tijd gesteld worden, kan meewerken aan de opbloei van het leven binnen de gereformeerde kerken (die door grote innerlijke tegenstellingen gevaarlijk dicht het punt van traagheid en vruchteloosheid bereikt hebben) en aan het appèl dat van deze kerken naar buiten dient uit te gaan (waarbij gecoördineerde gedegen studie oppervlakkige en tijdeloze antwoorden op hedendaagse vragen kan voorkomen)'.

Belangrijk is ook wat we verder lezen: 'Wij achten het noodzakelijk, dat zij die aan genoemde organisatie leiding zullen geven, hartelijke liefde bezitten voor wat de HERE ons in zijn Woord, zoals dat nagesproken is in de gereformeerde belijdenisgeschriften, geopenbaard heeft. Dienovereenkomstig mag van de leiding gevraagd worden, dat zij ook de vrijmaking van de kerk in 1944 als gave en opgave Gods tot ontplooiing van onze christelijke roeping dankbaar aanvaardt. Helaas betekent dit in de huidige situatie van de gereformeerde kerken, dat velen (vooral onder de intelligentsia) onze arbeid voor deze gereformeerde organisatie in bovengenoemde zin niet zullen en ook niet effectief kunnen steunen'.

Verder wordt opgemerkt: 'De organisatie zal ook bijzondere aandacht moeten schenken aan het profijt dat de gereformeerde studentenverenigingen van haar kunnen trekken'.

Aan het slot worden de aangeschrevenen verzocht op zaterdag 11 maart 1967 te Zwolle aanwezig te zijn om tot oprichting van de bedoelde organisatie te knien. Conceptstatuten zijn aan dit schrijven toegevoegd. De voorgestelde grondslag zal nog nader onze aandacht hebben. Maar hiermee is wel duidelijk geworden, welke de geboortepapieren van het GWG zijn.

W.G. de Vries

De éénheid in 1892 onbereikbaar?

Wat zouden we graag eens hebben kunnen rondkijken in die vergadering van de verenigde synode van 17 juni 1892! Of *wat* zouden we in ieder geval graag een goede overzichtsfoto van deze vergadering eens nauwkeurig hebben kunnen bekijken (ik meen dat die er juist van deze vergadering niet is!). We hebben de vorige week het duo-voorziaarschap van deze synode bekeken: W.H. Gispen en A. Kuyper. Gispen had vaak *getwijfeld* aan de mogelijkheid van vereniging. *Wu* het maar niet beter zijn in vrede naast elkaar te leven? En Kuyper had lange tijd de vereniging willen forceren en dat dan naar zijn patroon: de 'gescheidenen' – tijdelijk uitwonend uit de historisch-gereformeerde kerk – konden zich nu weer voegen bij hen die het reglementaire juk van 1X16 hadden afgeworpen. De één wilde soms liever *maar* berusten in een zogenaamde 'geestelijke' éénheid, maar dreigde dan de roeping uit het oog te verliezen om zich één lichaam te betonen. En de ander *was* geneigd, terwijl hij die roeping zag, het aanvaarden van zijn idee van reformatie van de kerk als de *enige* weg te proclameren. *Maar* toen zij elkaar de hand der gemeenschap rikten, sprak ds. Gispen woorden van diepe wijsheid, toen hij met het oog op de onderlinge moeiten zei: 'Zo hebben wij dun te niere gedaan, hetgeen eens kinds was, God make ons meer en meer mannen'.

Dat over de voorzitters. Maar in de vergadering zouden we, als we er knnden rondkijken, de dragers van namen zien, die aan de vereniging van 1892 haar heel eigen stempel hebben gegeven.

Laat ik daarom er voor dit keer mee mogen volstaan *drie* namen naar voren te halen. Onder de prae-adviseurs-hoogleraren treffen we professor Lucas Lindeboom aan; al weer sinds jaren de Nieuwtestamenticus van Kampen – *de* woordvoerder van hen die in het geding tussen de Christelijke Gereformeerden en de Nederduitse Gereformeerden tot het laatst toe het goed, het Schriftuurlijk en confessioneel recht van de Afscheiding hoog hadden gehouden en die sterk was geneigd aan de 'methode' van de Afscheiding *exclusief* recht toe te kennen. Anderzijds zijn onder de afgevaardigden op te merken dr. G. van Goor van het 'dolerende' Bunschoten en dr. L.H. Wagenaar, van christelijke gereformeerde komaf, maar naast Van Goor één van de meest volhardende pleitbezorgers van het goed recht van de 'methode' van de Doleantie. En was 'goed recht' niet gelijk te stellen met: exclusief recht? De 'gescheidenen' konden nu toch weer komen bij de vrij-gekomen kerken, zoals – van hun kant – Lindeboom en de zijnen betoogden, dat het de rechte eenheid zou dienen, wanneer de broeders van de Doleantie zich voegden bij de kerk der Afscheiding. Daar had de Here immers zijn volk vergaderd? Ieder *was* geroepen zich daar bij te voegen. Had ook H. Bavinck bij gelegenheid van zijn theologische promotie in Leiden zich niet bereid verklaard de stelling te verdedigen: 'Getoetst aan Gereformeerd beginsel (art. 28 er, 29 des Ned. Geloofsbelijdenis) *was* de Afscheiding van 1834 recht- en plichtmatig? Wie had het gelijk aan zijn tijd?'.

Daar is na honderd jaar nog een lange discussie over te

houden! Hendrick de Cock en de zijnen *waren* de mannen van *de realiteit*. Het was duidelijk, dat het Ned. Hervormd Kerkgenootschap de trekken niet *van* de ware, maar van de *valse* kerk vertoonde: de dwaling had vrij spel gekregen, *maar* de belijders van de waarheid werden vervolgd, toen zij die gemeenschap bestraften 'over haar zonden, hebzucht en afgoderij' (art. 29 NGB). De Afscheiding *terwille* van de wederkeer naar het Woord Gods – het was metterdaad de *weg* door de Belijdenis en door dat Woord zelf geweest.

Er blijven overigens wel vragen te stellen. Om her te doen in de woorden van Simon van Velzen, één van de eerste medestanders van Hendrik de Cock: heeft de *onbe-*suisde strijd tegen de Gezangen – en hoe centraal stond deze niet! – 'der goede zaak' niet 'veel, zeer veel nadeel *gedaan*'? En ook als er geen *reglementair* verbod was *om* kinderen uit *andere* gemeenten te dopen (zoals De Cock deed), was het, kerkelijk gedacht, te *verdedigen*? Van Velzen zelf zou ook hier later indringende kritiek formuleren! Ook als men (zoals Kuyper het heeft gedaan!) de weg, die De Cock en zijn gemeente in Ulrum ging, Schriftuurlijk legitiem en onontwikkbaar achtte, betekende dan de afscheiding van vele anderen elders in een individuele breuk met het 'Genootschap' niet de *doorbraak* van een religieus individualisme, dat meer aan het conventikel dan aan de kerk en haar reformatie herinnert? De éne 'acte' is de andere nog niet! Hebben de kerken der Afscheiding in haar 'crisis der jeugd' de lasten van dit individualisme niet loodzwaar gevoeld?

De mannen van de Doleantie hebben veel doordachter gehandeld. Wie hebben de antithese tot het modernisme duidelijker gesteld dan zij? *Wie* hebben de *kerkelijke* consequenties van een gereformeerde positie-keus onbevreesd zich ingedacht dan zij? In hun kerkrechtelijke vertogen is nog altijd veel dat het gereformeerde hart verwarmt. Maar ook als men (zoals ondergetekende) de beschuldiging in de richting van Kuyper c.s. verwerpt, dat zij zich door wereldse strategie zouden hebben laten leiden, dan blijft in ieder geval de vraag over of bij de Doleantie geen *idealisme* heerste, dat zich toch *stuk* liep op de harde feiten. Men kan in 1886 *wel* pretenderen het genootschappelijk juk van 1816 af te werpen en *zie*, dan zijn de kerken weer vrij! –, maar onder welke boeiende beelden van Kuyper deze vrijmaking – 70 jaar ná de *datum* van de knechting! – ook verdedigde, de kritische vraag naar het *gehalte* van dit idealisme blijft. Hadden de confessionele en gereformeerde tegenstanders van Kuyper uiteindelijk het gelijk niet aan hun kant, als 7e Kuyper tegenwierpen, dat zijn 'reformatie' een tweede *afscheiding* was? En betekende dat niet, dat in de oproep van Lindeboom: '*kom* ga met *ons*' veel *was*, dat voor geen tegenspraak vatbaar was?

Lindeboom en Van Goor/Wagenaar tegenover elkaar. Er was eindeloos-veel discussieëtoef. En Lindeboom kende de dominantie van Abraham Kuyper, zoals Van Goor zijn afgescheiden pappenheimers in Spakenburg kende: hij zou er nooit een voet tussen de deur krijgen!

Moest dan aan 'de reformatie van 1834' *terwille* van de éénheid tekort worden gedaan? Of aan 'de reformatie van

1886? En – bij rille tekort – er was in 1834 toch een reformatorische worsteling om de *kerk* geweest; afscheiding en wederkeer! En er was – ondanks alle tekort – in 1886 toch een reformatorische worsteling om de *kerk* geweest: doleantie en wederkeer! En als we afzien van mensen, dan moeten we *het werk Gods* in 1834 toch eerbiedigen? Dàt werk kan je toch niet in de waagschaal stellen om éénheid te verkrijgen? En was God met zijn Geest niet duidelijk werkzaam, toen Reitsum en Voorthuizen en Kootwijk in 1886 een juk afwierpen, dat niet het juk van Christus was?

We kunnen achteraf gemakkelijk Leggen: toch is het blijkbaar in orde gekomen! Ja zeker, maar in de lange jaren tussen 1886 en 1892 sprak luid de *consciëntie* van de broeders ter éner- en ter anderer zijde. Van Goor en Wagenaar hebben het ieder voor zich getuigd. En mag je – coram Deo! – heenstappen over levensgrote consciëntiebezwaren! Laten we ook niet vergeten, dat de broeders hebben gewikt en gewogen in het helle licht van de *publiekheid*. Hoe dichters de vergadering van 1892 naderbij kwam, hoe indringender voor Wagenaar en Van Goor de vraag werd, die Hoedemaker aan Kuiper had gesteld: was de Doleantie niet 'in de fuik van de Afscheiding' terecht gekomen? En hoe kon Lindeboom ooit klaar komen met het verwijt, dat hij toen het er op aankwam, toch was afgeweken van de duidelijke lijn, die hij altijd had getrokken, dat *het* van de kerken der Afscheiding (ware kerk des Heren!) gold, dat 'niemand, welke positie hij ook heeft, zich van deze heilige vergadering afzijdig mag houden' (art. 28 NGB)?

Consciëntie *tegenover* de roepstem der éénheid! Laten Gispén en Kuiper zich opmaken om elkaar de rechterhand der *gemeenschap* te reiken, hoe zullen Lindeboom en de zijnen, hoe Van Goor en Wagenaar ooit de weg naar de Keizersgrachtkerk vinden?

De vragen hebben alle het stempel van de tijd van een eeuw geleden. En wanneer de gereformeerde belijdenis het hart niet meer heeft, dan zal men zich gemakkelijk van die vragen afmaken. Er blijft voor de moeiten van de consciëntie niet meer dan een meewarig glimlachje over. Maar wie het *werk* van Hoger hand heeft onderkend, eerst in 1834 en dan ook in 1886, die zal niet kunnen ontkennen hoe *actueel* de vragen en moeiten van de broeders een eeuw geleden waren.

In hun vragen zijn de broeders ons nabij. Daarom is het antwoord, dat zij vonden, nog altijd ons ter overweging gegeven.

J. Kamphuis

UIT DE KERKEN

BEROEPINGSWERK

Beroepen: te Zuidhorn: T.K. van Eerden te Enschede-Noord; te Kantens en Pernis: kand. A. Souman te Ens; te Bergentheim: H.G. Gunnink te Schildwolde; te Wetsinge-Sauwerd: kand. R. van der Wolf te Gees.

Aangenomen naar Daarlerveen: M. de Meij te Creil en Nagele.

Bedankt voor Launceston (Tasmanië, Free Reformed Churches of Australia): J.M. Batteau te Zaandam; Alphen aan den Rijn en Voorburg: R. ter Beek te Langerak/Gorinchem.

Preekconsent verleend aan: E.J. Hempenius, Pinksterbloem 40, 8265 LG Kampen, ✕ (05202) 26092 en E.C. Ouwejan, Wortmanstr. 34, 8265 AN Krimpen, ☎ (05202) 213635.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Ferwerd-Hallum * Predikant. D. Noort, It Blikkelan 26, 9074 BK Hallum, ☎ (05183) 2253. **Kerkeraad:** Postbus 44, 9074 ZL Hallum. **Scriba:** S. Alkema, Hearrewei X, 9073 GA Marrum. ☎ (05181) 1378.

Groningen-West * Kerkeraad: Kerkelijk Bureau, Paulus Potterstr. 2, 9718 T1 Groningen. **Scriba:** J.C. Brouwer, ☎ (050) 710959.

Houten * Scriba: G. Kleingeld, Scherpencamp 29, 3992 RC, ☎ (03403) 51571.

Onnen * Diaconie: J. v.d. Es, Felland 46, 9755 TC.

Steenwijk * Emeritus-predikant: G. van Rongen, ☎ (09) 6193908432, fax (09) 6193908835.

Uithuizermeeden * Scriba: A. Knot, Tuinbouwweg 7, 9982 EJ, ☎ (05954) 13457 (postbus ongewijzigd).

VERENIGINGEN

Op 28 mei wordt de Bondsdag van de N.B.G.J. gehouden in de Merwehal te Dordrecht. Het thema: Jong zijn in de kerk, aanvang 10.30 uur, toegang f 7,50.

* Als regel horen die adres-gegevens in deze **rubrick** thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.

* Ook liet nieuws betreffende beroepingswerk, examma en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen **kn** worden ingestuurd (geen verslagen!).

* De redactie van de rubrick behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor, informatie in te korten of niet op te nemen.

* Gegevens dienen uitsluitend *schriftelijk* opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 RA GOES. *Per fax* is ook mogelijk: (01600) 16492.

* In het algemeen geldt: informatie die donderdagsochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.

PROTEST TEGEN EEN SAMENLEVING, DIE VEELVORMIG WIL ZIJN (LESSLEY NEWBIGIN) II

In het vorige artikel is aan de orde geweest dat Newbigin sterk beïnvloed is door een bepaalde filosofie. Hij verwijst vaak naar M. Polanyi. Hij heeft ernstige kritiek op de filosofie van de Verlichting, die vanaf de 18e eeuw zo invloedrijk in Europa is. Hij meent dat hier ook de wortels liggen van het feit dat de westerse maatschappij **resistent** geworden is voor het evangelie. De Verlichting heeft het geloof en alles wat met waarden te maken heeft verbannen tot het terrein van de persoonlijke keuzen. Ze zijn gescheiden van de objectieve feiten, die volgens deze filosofie wetenschappelijk te onderzoeken zijn. Van deze tweedeling moet Newbigin niets hebben. Bij alles, zowel bij **waarden** als bij feiten, moet je vragen naar het doel. Maar er is een **nieuwe** wetenschap opgekomen. Deze laat ruimte voor de leer van de Schepping: God maakte alles voor zijn doel. Diezelfde nieuwe wetenschap stelt dat alle kennis persoonlijke kennis is en dat deze persoonlijke kennis met algemene geldigheid uitgedragen mag worden. Zo steunt deze nieuwe wetenschap de onverkorte verkondiging van het evangelie. In dit 2e artikel wil ik verder gaan met de bespreking van L. Newbigins boek, **The gospel in a pluralist society**.

Mensen staan in een traditie

Newhigin gelooft dat de christenen staan in de geschiedenis van het heil. In deze geschiedenis, die God al in het paradijs begonnen is, zijn de mensen afhankelijk van de openbaring van God. Ook hier weet Newbigin zich gesteund door de filosofie van Polanyi. Had de Verlichting elke traditie afgewezen en ieder opgeroepen een volko-

men nieuw begin te maken in denken en doen, Polanyi laat zien dat dit onmogelijk is. Bij onderwijs is altijd persoonlijk contact leraar-leerling nodig. Je moet de leraar aan het werk zien, dat is bijzonder vruchtbaar. Grote ontdekkingen worden gedaan, niet alleen via hantering van regels en via strikt logisch denken, maar altijd vanuit de traditie waarin men groot geworden is. Er is ook altijd een zekere intuïtie en verbeeldingskracht nodig. Newbigin wijst hierbij vaak op uitspraken van de natuurkundige A. Einstein.

Alle wetenschappelijke kennis is van persoonlijke aard. Je vertrouwt je aan de wetenschap toe en wilt daarvoor werken om je reputatie te bevestigen. Dit geldt in het algemeen, het geldt **ook** de christen. Laat hij er maar voor uitkomen dat hij in een traditie staat. Hij weet **als** gelovige dat die traditie gevormd is door de openbaring van God.

Newhigins kritiek op de Verlichting kwam al ter sprake. Die strekt zich nog verder uit. Hij moet niets hebben van de scheiding die de Verlichting maakte tussen het verstand, de ratio, en de openbaring. Hij is het ook niet eens met de stelling van zijn eigen kerk, de Anglicaanse kerk, dat er drie bronnen voor het geloof zijn: de Schrift, de traditie en de ratio, eventueel aangevuld door de ervaring. Want, zegt hij, als de ratio een bron van waarheid wordt, dan gebeurt er slechts dit dat de op dat moment regerende plausibiliteits-structuur (ik verwijs naar het vorige artikel) zijn rechten gaat nemen. Wat rationeel geacht wordt, staat nooit los van de ervaringen van een samenleving. Newbigin is allerm minst een marxist, maar hier ziet hij toch een kern van waarheid in de marxistische gedachtengang.

Hij sluit zich op een bepaald punt ook aan bij de filosoof M. Buber. Deze heeft onderscheid gemaakt tussen twee soorten ervaring. De relatie tussen een persoon en een ding is anders dan tussen de ene persoon en een andere. In het eerste geval **kan** het verstand vragen stellen, controles uitoefenen. In het tweede geval niet. Je kunt over andere mensen wel iets te weten komen via je verstand. Je mag gebruik maken van psychologie en sociologie en andere wetenschappen. Maar je leert een andere persoon pas echt kennen als je hem vertrouwt, naar hem luistert, door hem uitgedaagd wilt worden. Je blijft je verstand gebruiken, maar het is het verstand van de luisterende persoon. Via een theologie, die alleen met het verstand

werkt. komt men niet tot kennis van God, zegt Newbigin. Je zult eerst moeten luisteren naar God.

Wij staan in de geschiedenis die God gemaakt heeft. In die geschiedenis heeft Jezus van Nazareth geleefd, is hij gestorven en opgewekt.

Alle wereldreligies hebben een historische kern. Ze hebben zich niet zomaar ontwikkeld. Er is altijd een begin geweest doordat iemand iets begon te leren en er zich een traditie ontwikkelde. Dat geldt zelfs voor de religies van India, ook al zegt men daar dat het leven een cirkelgang is en er reïncarnatie is. Maar een belangrijk verschil tussen christendom en b.v. boeddhisme is, dat het bij het boeddhisme gaat om waarheden, die ook blijven gelden als de stichter, Gautama, ze niet ontdekt had. Maar de christelijke leer staat of valt met het feit dat Jezus echt op aarde is geweest.

Bij openbaring behoort verkiezing

Newbigin stelt dat God in deze geschiedenis werkt volgens zijn verkiezing. Maar 'verkiezing van God' heeft bij Newbigin niet de betekenis die het in de gereformeerde leer heeft. Het betekent bij hem niet dat God mensen, die in zonde gevallen zijn, uitkiest om zijn kind te wezen. Verkiezing heeft hij Newbigin te maken met de manier waarop God zich openbaart. God mag handelen zoals Hij wil. God openbaart zichzelf in de geschiedenis, maar niet in elke geschiedenis. God heeft namelijk aan de mens een zekere mate van onafhankelijkheid gegeven en beperkte zo zijn eigen macht. God richt zich in zijn spreken tot bepaalde mensen, met wie Hij een relatie zoekt. Want een gesprek kan alleen tot stand komen in een bepaalde relatie. Als er eenmaal zo'n contact gelegd is, ontwikkelt zich vanuit dit eerste contact een gemeenschap met een bepaalde traditie. Zo ontstond ook de christelijke gemeente. Je kunt niet zeggen, aldus Newbigin, dat de christelijke traditie in Israël beginnen moest, maar wel dat die traditie ergens, in een bepaalde gemeenschap, moest beginnen. Vanuit een filosofische opvatting over de aard van alle spreken, concludeert Newbigin dat de verkiezing nodig is voor de openbaring. God moet ergens, bij een concreet persoon, beginnen opdat er een gemeenschap ontstaat die het geheim van God doorvertelt. Die gemeenschap is de kerk. Newbigin wijst helder aan dat Abraham en wij in dezelfde geloofsgemeenschap staan. Hij ziet de kerk van alle tijden. Maar dat heeft een filosofische achtergrond. Hij ziet in de bijbel wat hij ook van de filosofen leerde. Het menselijk leven moet altijd gedacht worden in termen van relaties. De openbaring komt niet rechtstreeks van boven. We zijn afhankelijk van mensen die God ons gegeven heeft om aan ons de boodschap door te vertellen. Newbigin aanvaardt onderdelen van wat de Bijbel over verkiezing zegt, omdat hij door de filosofie tot de aanneemelijkheid van verkiezing is gebracht. Maar ik heb hem niet tegengekomen dat hij de feitelijkheid van de zondeval belijdt en staande houdt dat de mens verloren is door zonde en schuld.

Rom. 9-11 leert ons volgens hem dat God alle vrijheid

behoudt en dat wij geen claims hebben. Ook Israël heeft een buurman nodig, die hem het heil doorvertelt. Het zijn in dit geval de heidenen, die de Joden tot jaloezie moeten wekken. Maar uiteindelijk zal Israël gered worden en uiteindelijk zullen de volken ook gered worden.

Terecht spreekt Newbigin over de verkiezing als de verkiezing in Christus. Hij maakt daarbij de opmerking dat je de verkiezing nooit uitsluitend verbinden mag aan Gods almacht maar verbinden moet aan zijn werk in Christus. Dit laatste belijdt de gereformeerde leer ook. Maar ze zegt daarbij dat de verkiezing wel degelijk een blijk is van de almacht van God. Hij heeft, voordat de wereld er was, zijn gemeente uitgekozen in Christus. Verkiezing is bij Newbigin niet: gered worden van verloren-zijn, maar: een plaats krijgen in die gemeente die de boodschap van Christus moet doorvertellen. Newbigin kan het zelfs hebben over de logica van de verkiezing. Er moeten er zijn die uitgekozen worden om de boodschap te ontvangen en om de boodschap door te vertellen. Eerst werd één persoon daartoe uitgekozen, Abraham, vervolgens zijn familie en de natie die uit hem voortgekomen is. Daarna de rest van dat volk met wie God verder wilde gaan en ten slotte die ene man: Jezus Christus. Zij allen zijn geroepen om dragers van de zin van de geschiedenis te zijn.

Mensen hebben een plaats in een verhaal

Soms zegt Newbigin niet alleen dat wij in een geschiedenis staan, maar ook dat wij een plaats hebben in een verhaal. Wat precies het kernpunt van een verhaal is, daar kom je pas achter als het uit is. Zo is het ook met ons. Zolang wij nog midden in het verhaal staan, openbaart God, de auteur ervan, ons de bedoeling nog niet. We zijn slechts geroepen om het geheim van God verder uit te dragen. Zo is, volgens Newbigin, ook de Bijbel tot stand gekomen.

Het vraagt geloof om het geheim te kunnen doorgeven. Er moet een persoonlijk geloof in God, de Auteur zijn. Maar iedelijk moet dat geheim overal worden doorverteld want het is voor iedereen. Het unieke van de bijbel is het verhaal over de incarnatie van Gods Zoon. Het verhaal van de hele geschiedenis vindt in dit levensverhaal van die ene mens zijn hoogtepunt. Dat moet worden doorverteld. Zo'n verhaal vindt je nergens. Het is geheel anders dan de verhalen van de volken over hun rijzende en stervende goden. Het verhaal kan alleen baanbrekend worden doorgegeven als het verteld wordt door de gemeenschap van de kerk, die in continuïteit leeft met de bijbelschrijvers. Newbigin zegt, met een uitdrukking van Polanyi, dat de gemeente a.h.w. moet 'wonen in het verhaal', zich daar moet vestigen. De gemeente moet zich in diezelfde geschiedenis, waar het verhaal van spreekt, weten opgenomen. Deze gemeente krijgt dan een eigen plausibiliteits-structuur, namelijk de christelijke. Bij evangelisatie moet die nieuwe structuur de oude structuren van het Westen gaan doorbreken. En samen met al de heiligen zullen we uitkomen bij het einde van het verhaal: de wederoprichting van alle dingen. We leven nu vanuit de hoop en de hoop is niet slechts

een vaag verwachten maar een anker van de ziel. Christenen zien de Here Jezus komen. Onze geschiedenis is zijn geschiedenis. Hij is de zin, de sleutel van de geschiedenis. De geschiedenis heeft een doel. De geschiedenis is er niet één van onveranderlijkheid, zoals de Grieken wilden. of één van de cirkelgang, naar de gedachten van de Indiërs. De geschiedenis verloopt lineair. Het gaat er om dat Gods rijk overal gevestigd wordt. Dat rijk is nabij gekomen toen Jezus tip aarde was. Over datzelfde rijk regeert Hij nu vanuit de hemel.

Taxatie

Het is niet zo dat Newbigin arminiaans denkt en daarom tot een onschriftuurlijke visie op de verkiezing komt. Want hij zegt niet dat het geloof een prestatie van de men; is. Hij zegt evenmin dat de geloofservaringen van het O.T.-ische Israël en van de N.T.-ische kerk hoofdstukken vormen in de geschiedenis van de religies. De godsdienst van Israël is resultaat van de zelfopenbaring van God en de geschiedenis van de N.T.-kerk is het gevolg daarop en resultaat van de belofte van de Geest.

Gods openbaring, in Christus is uniek.

Christenen weten iets maar niet alles. Met verhaal, waarin zij opgenomen zijn, is nog niet uit. Zij moeten het doorvertellen maar allereerst zelf zwijgen en luisteren naar het verhaal. In geloof en hoop moeten ze stap voor stap verder. Met korte-termijnprojecten moeten ze voorwaarts. Verder vooruitzien kunnen ze niet. Maar de weg weten ze wel. Want Jezus is de weg, de enige weg voor heel de wereld. Hij is de zin van heel die lange geschiedenis, die God op een gegeven moment begonnen is en die God op zijn tijd zal beëindigen.

Daarom verzet Newbigin zich tegen een maatschappij die veelvormig wil zijn en zich niet buigt voor het evangelie, terwijl dat wel voor alle mensen is. Uiteindelijk staan alle mensen in dezelfde geschiedenis en moeten ze dezelfde God, de God die de aarde en de geschiedenis maakte, eren.

Rij de beschrijving van die geschiedenis laat Newbigin de zondeval evenwel weg. Dat betekent dat zijn visie op Jezus verschilt van wat de Bijbel leert over Jezus Christus, de laatste Adam. Deze is degene die herstellen moet wat eens doos God volmaakt is geschapen, maar doos de mensen totaal bedorven is. Hij doet dat als het Lam, dat de straf op de zonden draagt. Dat Lam regeert nu als Hogepriester. De geschiedenis is niet een verhaal waarvan het eind pas de kern zal openbaren. Hoe het was, staat beschreven in Gen. 1-3. Hoe het zijn zal, dat sluit volgens Openb. 21. 22 daarbij aan. En de straf op de zonde is reeds door Christus gedragen. Als Christus terugkeert, zullen de satan en zijn duivelen en de ongelovige mensen voor altijd veroordeeld worden. Het is echter niet verwonderlijk dat Newbigin, gezien zijn visie op de geschiedenis en de zondeval, niet spreekt over de duivelen als personen, maar het slechts in vage zin over de machten heeft.

J.A. Boersma

GEKNIPT VOOR VANDAAG

BIDDEN: WANNEER?

Bid 's morgens bij het opstaan; voor je dagtaak, iaor jn gezondheid, familie en vrienden; voor de zieken en voor hen die her moeilijk hebben. Bid de gebeden van het Onze Vader zó vaak en zo aandachtig, dat al die voorbeden als het ware op het stramien van de gedachtengang van dar gebed staan. Zo komi de vraag of je zelf de Naam van de HERE zult eren in je gedrag, en of de mensen die je kent de wil van God mogen doen als de engelen, vóór het op zich zelf staande en los van God gedachte wel-bevinden van jezelf en van hen. En dun komi je bidden om werk en om een positie in het licht van het gebed om dat wat we her meest nodig hebben

Bid ook voor je maaltijden. De gelegenheden om te bidden zijn schaars in ons moderne leven. Wie deze gelegenheden niet gebruikt, valt straks uit reactie in een ander gevaar, dat hij aparte retraites moet opzoeken om enige dagen te bidden. ver van het leven, wat meestal ontaardt in de zonde van de godsdienst van de religieuze wereld. Juist midden in het leven – niet in mystieke afzondering – blijft ons gebed zakelijk en Schriftuurlijk. De maaltijden in het gezin zijn uitstekende gelegenheden voor huisgodsdienst, voor eenvoudig, gemeend, zakelijk bidden en voor, geiegeleBijbellezen.

Bid nok 's avonds trouw. Lees ook eens achter in je psalmboek het morgengebed en avondgebed. Daar is nok stof genoeg om te leren hoe je bidden moet

Bid ook mee in de kei-L – dáár is dé plaats run de gemeenschap met God. Aan het Heilig Avondmaal is die gemeenschap met de Here Christus en met Zijn broeders en zusters het allernauwst. Let er op, dat je de meest intieme gemeenschap niet verplaatst naar de mystiek opgevatte 'binnenkamer'.

Onze Heer had alleen op een berg. Om uit het gedrang van de schare te ontkomen, die Hmi aanhoudend bezighield. Voor 'r gebed is stilte nodig en moet de aandacht geconcentreerd worden.

Dáartoe is de binnenkamer in geschikt. Wie altijd in druk mensengewoel van alle dag leeft, heeft het nodig om eens alleen te kunnen zijn voor het gebed. Voor de meesten is het gebed vóór het clopen-gaan daartoe her geschiktste tijdstip.

Overigens is het ook mogelijk om te bidden onder het meest drukke mensenleven. Jezus had ook wel eens terwijl Hij midden in de schare stond. Hij hief dan de ogen op naar de hemet – zoals de Joden, die veel in 't publiek op straat baden, gewoon waren.

Wij kunnen onze verlangens in stilte bekend maken aan God, terwijl u p door een drukke straat lopen of achter het stuur van een auto zitten. In bepaalde gevallen van nood spreekt men van schietgebeden. Wie in kritieke momenten zijn God in stilte aanroept of in heerlijke ogenblikken, waarin Gods Koninkrijk openbaar wordt, Hem stil in zijn hart looft, doet niet verkeerd. Integendeel, wie met zijn God in gemeenschap leeft, wie dooi het geloof in Christus wandelt met God, heeft telkens van die momenten

Vóór alles is het ook nodig om dagelijks bij het Woord van God te leven. Niet bij enkele teksten, noch bij enkele hoofdstukken, maar bij de hele Schrift. Zo, dat nu dit en dan dat je aandacht heeft. Leven bij de Schrift, dat is elke dag weer in zakelijk verband met de omstandigheden door dar Woord onderwezen en geleid te worden.

Uit: A. Janse 'Bidden en Bijbellezen'
in: 'Jong in het volle leven' (1937?)

FUNDAMENT AANGEKLAAGD

Twee Oost-Europa-werkers uit onze kring stuurden aan de redactie een brochure 'toe in et de verontrustende titel *Fundament aangeklaagd*. De stichting 'Fundament' is in maart 1990 ontstaan uit een 'fusie' van de Stichting Steun Broederschap (een mantelorganisatie voor het Comité Oekraïne Roemenië) en de Stichting Contact Christenen Buitenland. 'Fundament' heeft intussen onder ons een goede naam gekregen. Drie factoren speelden daarin een voorname rol: de ontwenteling in Oost-Europa, een fikse advertentie-campagne en de inschakeling van een hele batterij predikanten voor reizen naar Oost-Europa.

De heren E.N. van Loo en S. Stelpstra slaan evenwel alarm. Ze doen in hun geschrift in 25 pagina's uit de doeken, dat het met al dat Oost-Europa-werk helemaal niet zo goed zit. Een citaat: 'Wij zullen u trachten aan te tonen dat het Oosteuropawerk nog steeds omfloerst is met eigen stoepjes schoonvegen, valse romantiek schilderen, compensatie van eigen kerkkeurslijf en eigenbelangen behartiging, het goede nadrukkelijk niet te na gesproken' (1). Het draait vooral om drie zaken.

In de eerste plaats is 'Fundament' erfgenaam van een falend beleid op financieel gebied in de SSB. Van Loo en Stelpstra hebben de SSB uit protest daartegen al in 1988 verlaten. Sindsdien voeren ze actie, eerst intern bij SSB en 'Fundament', en nu ook publiek. Ze willen dat er een einde komt aan het jarenlang verdoezen van 'malversaties'.

In de tweede plaats zijn de SSB en de CCB volgens Van Loo en Stelpstra nu wel in de ene stichting 'Fundament' aan elkaar geknoopt, maar ze vormen nog niet werkelijk een eenheid. De bloedgroepen zijn nog maar al te zeer herkenbaar. De mensen van CCB waren altijd tamelijk dirigistisch bezig en domineren nu in het nieuwe 'Fundament'. Het werk van de jonge stichting wordt bemoeilijkt door gebrek aan eensgezindheid en onderling vertrouwen. Datzelf twee punten, de materiële en de organisatorische ontsporingen vinden Van Loo en Stelpstra nog niet het ergste. Voor hen weegt het zwaarst, dat 'Fundament' voor het Nederlandse publiek een veel te rooskleurig beeld schetst van de kerkelijke situatie in Oost-Europa. We hebben daar niet te maken met 'bijna-zusterkerken', maar met totaal gedeformeerde volkskerken, aangesloten bij de Wereldraad van Kerken. Van de 2000 predikanten in het betrokken gebied is maar ongeveer 2% gereformeerd, maar dan wel met een voorkeur voor hervormde en Nederlands-gereformeerde contacten. Men heeft er geen tucht, maar wel open avondmaal, bisschoppelijke kerkregering, exemplarische prediking, en de vrouw in het ambt. Wat heet dan 'gereformeerd'?

Van Loo en Stelpstra schrijven in dat verband: 'Wij vragen ons af of zelfs kerkeraden weten wat er in Oost-Europa speelt en of als ze dat wisten ze met hetzelfde gemak hun predikanten zouden afstaan. Het kerkelijk beeld is vaak nog te vaag en de uitgangspunten waarvoor predikanten op stap gaan, zijn te vrijblijvend' (20).

De schrijvers zijn nu al een viertal jaren bezig in de kerken gehnor voor hun bezwaren te vinden. Wat moeten we met hun verhaal?

Ik zou zeggen: allereerst moet de klacht over wanbeleid de wereld uit, hoe dan ook. Alles moet of met de mantel der liefde bedekt of op korre termijn uitgepraat worden. We moeten toch hopen hij machte zijn om een aantal mensen met diep ingrijpende meningsverschillen om de tafel te brengen en dan tot bepaalde conclusies en afspraken te komen? De klagende broeders hebben misschien wel volkomen ongelijk, maar mijns inziens moet 'Fundament' niet accepteren dat de klachten blijven circuleren. Is Matt. 5 : 23 en 24 hier niet van toepassing? Uitzoeken en afhandelen, dan kun je elkaar tenminste weer recht in de ogen kijken!

Anders ligt het met de klachten over een verkeerd beeld dat 'Fundament' zou geven van de Oosteuropese kerken. Wat voor hulp mag je geven aan een 'volkskerk' elders in de wereld, waarmee je nog in geen jaren een zusterkerkrelatie zult kunnen hebben? Van Loo en Stelpstra raken hier een reëel probleem aan in onze omgang met buitenlandse christenen en gemeenten. 'Fundament' zal er zijn weg in moeten vinden in de komende jaren. En we zullen er ook op andere fronten nog wel mee te maken krijgen. Ik vind het evenwel onbillijk, dat het werk van de stichting op dit punt zo bij voorbaat verdacht wordt gemaakt. Hier ligt heel gewoon een punt voor gezamenlijke bezinning, waarin ook de stem van Van Loo en Stelpstra gehoord mag worden!

En zou dan 'Fundament' niet eens een boekje met feiten, cijfers en reisverhalen kunnen laten verschijnen, waarin de hele situatie van de Oosteuropese kerken naar waarheid getekend wordt?

M. te Velde

RECHTSPOSITIE EN TRAKTEMENT VAN DE PREDIKANT

Predikant en vakbeweging

Wie zich op de hoogte wil stellen van de aard en vormgeving van de rechtsverhouding tussen een kerkelijke gemeente en haar predikant zal niet in de eerste plaats te rade gaan bij de vakbeweging. Is die verhouding niet vooral, ja uitsluitend, geestelijk van aard? Bedienaars van het goddelijk Woord moeten zonder zorgen van het evangelie kunnen leven: de kerken zijn verplicht hen naar behoren te onderhouden. Zij hebben de werknemers- of werkgeversorganisaties niet nodig om hun belangen te behartigen.

Daarmee is, niet gezegd dat er dus op het materiële vlak voor predikanten en kerken geen vragen leven, en dat zij voor de beantwoording daarvan niet gediend zouden kunnen zijn met deskundige hulp. Het is daarom goed dat juist van de kant van het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (GMV), bij uitstek deskundig in materiële zaken, een boekje over dit onderwerp verschijnt.

Gedragscode

Er heerst rond de praktische invulling van de verbintenis tussen gemeente en predikant veel onduidelijkheid. Verschillende kerkgenootschappen kennen regelingen of richtlijnen voor de traktementen, centraal vastgesteld of aanbevolen. In de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) is dat niet het geval. De zelfstandigheid van de plaatselijke kerk staat hier hoog in het vaandel; de plaatselijke kerken regelen hun zaken op dit gebied zelf. Er zijn geen uitspraken over van meerdere vergaderingen.

Kerkeraden en commissies van beheer hebben echter vaak nauwelijks een beeld van de verhouding van de verbintenis kerk-predikant tot het arbeidsrecht, de sociale-zekerheidswetten en de fiscus. Zij van de maatstaven die zij moeten aanleggen voor de hoogte van het traktement en kostenvergoedingen.

Dat leidt tot onverklaarbare verschillen in de manier waarop kerken een en ander regelen. Predikanten die overwegen een beroep aan te nemen kunnen door deze afwijkingen soms niet eens vaststellen of zij erop vooruit of achteruit gaan. Bij predikanten en kerken leeft dan ook de wens tot enige uniformering op dit gebied, zodat zij bijvoorbeeld in het beroepingswerk over oriëntatiepunten kunnen beschikken. Het blijkt binnen de kerken echter moeilijk tot afspraken te komen. Er is nog een derde reden voor een 'gedragscode' voor de kerken op dit terrein. Rechters krijgen in toenemende mate te maken met con-

flicten in de relatie tussen kerkelijke gemeenten en voorgangers, die niet intern kunnen worden opgelost. Soms blijkt in zulke situaties dat kerkgenootschappen de 'stofelijke zaken' niet of onvoldoende geregeld hebben, zodat de rechter genoodzaakt is het algemene recht toe te passen, met alle bezwaren daarvan.

Het GMV stelde daarom op eigen initiatief een werkgroep van deskundigen in om dit onderwerp te bestuderen. De werkgroep bestond uit accountants, een advocaat, een verzekeringsdeskundige en de adjunct-directeur van het GMV. Hun studie heeft geresulteerd in een boekje waarin een en ander wordt uitgewerkt en toegelicht. Het is in gereformeerd-vrijgemaakte kring de eerste publicatie op dit gebied.

Rechtspositie

Na een inleidend hoofdstuk, waarin de aanleiding tot de studie uiteengezet wordt, komt de rechtspositie van de predikant aan de orde. Mr. P.T. Pel onderzoekt eerst aan de hand van de kerkorde en de daarachter liggende schriftgegevens de positie van de predikant in het kerkrecht. Vervolgens gaat hij na of en parallellelen zijn met het gewone arbeidsrecht. Een en ander leidt tot de conclusie dat de predikant geen arbeid verricht, maar daarvan vrijgesteld is om zich geheel te kunnen wijden aan de woordverkondiging. Daarom is de rechtsband van de predikant met zijn gemeente geen arbeidsovereenkomst, maar een zuiver kerkrechtelijke verhouding. Zowel in de administratieve rechtspraak (in zaken van sociaal zekerheidsrecht) als de civiele rechtspraak (in arbeidsrechtelijke geschillen) alsook in de belastingrechtspraak wordt dit inmiddels erkend. Hier is ook uitgemaakt dat de predikant niet, zoals een advocaat of een medisch specialist, een vrij beroep uitoefent.

Terloops ruikt Pel een hardnekkig misverstand uit de weg: als juristen zich buigen over kerkrechtelijke onderwerpen is de vraag niet of er naast de kerk(recht)elijke regeling nog regels van het algemene recht 'bijgehaald' moeten worden om die onderwerpen goed te regelen, maar of er wellicht regels van het algemene recht ongemerkt of ongewild (ook) van toepassing zijn en hoe dat dan beperkt of voorkomen kan worden.

Traktement en vergoedingen

De accountant A.M. Satter geeft in hoofdstuk 3 aanwijzingen voor de opbouw en de hoogte van het traktement.

Mij sluit aan bij de maatschappelijk gebruikelijke systematiek en criteria. Dit lijkt mij juist, omdat het 'naar behoren' van art. 11 KO enerzijds wijst op een eigen recht van de predikant maar anderzijds op aansluiting bij het welstandsniveau van de gemeente. Het begrip verwijst bovendien naar objectieve normen. Als bijlage geeft hij een traktementstabel voor 1992 die loopt van f 3600,- per maand voor een beginnend predikant in een kleine gemeente tot f 7100,- per maand voor een predikant met meer dan twintig ambtsjaren in een grote gemeente. Er wordt beknopt aangegeven welke correcties moeten worden aangebracht om de vergelijkbaarheid met maatschappelijke normen zuiver te houden (overhevelingstoeslag, werknemersverzekeringen, pensioen/emmeritering).

Kostenvergoedingen (auto, telefoon, studiemateriaal en dergelijke) behoren niet in het traktement begrepen te zijn maar afzonderlijk te worden vastgesteld.

Verder komen hier de emmeritering en de fiscale aspecten van traktement en vergoedingen aan de orde. Dit is belangrijk om de beginnende predikant voor onaangename verrassingen te behoeden.

Pastorie

Een afzonderlijk hoofdstuk, ook van Pel, is gewijd aan de pastorie. Veel kerken bepalen dat de predikant 'vrij wonen', een 'vrije, onbelaste pastorie' of iets dergelijks heeft. Pel schrijft dat het noodzakelijk is dit zeer nauwkeurig te regelen (meer dan de meeste kerken plegen te doen!), omdat de rechter in conflictsituaties al snel naar de dwingende bepalingen van het wettelijk huurrecht, inclusief huurbescherming, zal grijpen.

Pel noemt verschillende mogelijkheden voor de regeling van het wonen. Voor de volledigheid vermeldt hij de mogelijkheid van de economische eigendomsoverdracht van de woning aan de predikant, terwijl de kerk juridisch eigenaar blijft. De voor- en nadelen van zo'n constructie geeft hij niet aan waardoor deze mededeling in de lucht komt te hangen. Ik zou in een volgende druk het belang ervan graag toegelicht zien.

Besluitvorming

Tenslotte wordt de noodzaak van zorgvuldige besluitvorming benadrukt. Allereerst moet de kerkeraad erop toezien dat de discussie zuiver wordt gehouden, zonder beïnvloeding vanuit de eigen eivarings- en denkwereld van kerkeraadsleden. Er wordt op gewezen dat de predikant als lid van de kerkeraad ook in deze zaken meesprekt en stemt. Enige terughoudendheid past hem hierin. Een wat anekdotisch trekje heeft de beschrijving van de situatie dat de kerkeraad bij de bespreking van het traktement de predikant verzoekt zich even te verwijderen. Gebeurt dat echt nog of komt het uit de eigen ervarings- en denkwereld van de wijkgroepleden?

Vervolgens vindt vaak in de gemeentevergadering in een zekere openheid bespreking van dit onderwerp plaats. De kerkeraad behoort vanuit een consistente beleidslijn de gemeente over deze materie te kunnen voorlichten.

Aanvulling mogelijk

Het boekje geeft een helder overzicht van de materie. Het is verplichte kost voor kerkcraden, commissies van bestuur, kerkleden die op de jaarlijkse begrotingsvergadering vragen plegen te stellen over de hoogte van de post 'dienst des Woords', en de Kamper studenten in hun afstudeerperiode. Tussen de regels door valt te lezen dat de Kerkorde vatbaar is voor verbetering: het 'naar behoren' van art. 11 is te vaag; over de beroepingsbrief is niets opgenomen terwijl dit juist in dit kader een belangrijk document is, niet het minst omdat in een conflictsituatie de rechter zijn oordeel mede zal funderen op wat daarin geregeld is.

Het boekje pretendeert niet volledig te zijn; de werkgroep houdt zich aanbevolen voor kritiek en aanvullingen. Laat ik enkele suggesties mogen doen.

Ik zou in een volgende druk graag iets lezen over de situatie die ontstaat bij bijzondere vormen van beëindiging van de verhouding tussen predikant en gemeente, bijvoorbeeld bij schorsing en afzetting of losmaking. In het arbeidsrecht bestaat een uitvoerige jurisprudentie over conflictueuze beëindiging van de dienstbetrekking, waaruit de kerken mogelijk handvatten voor een eigen gedragslijn zouden kunnen afleiden. Het is goed voor dit soort zaken 'in vredetijd' iets te regelen omdat dat na het ontstaan van een conflict niet meer mogelijk is, terwijl het dan voor onrecht moet worden gewaakt.

Denkbaar is ook dat de kerken in toenemende mate te maken zullen krijgen met de situatie dat de predikantsvrouw een betaalde (part-time) baan heeft. Wat voor consequenties heeft dat voor het traktement, dat immers geen loon is maar levensonderhoud? En wat heeft het ontstaan van eigen inkomsten van nog thuiswonende kinderen van de predikant voor invloed op diens trikteinent? Mogelijk zal de zeer beperkte formulering van art. 11 KO, dat echtgenote en kinderen buiten beschouwing laat (zij komen pas in beeld na het overlijden van de predikant, art. 13) herzien moeten worden.

De onmondige predikant

Waarom dit boekje uit de hoek van de vakbeweging – kunnen de predikanten niet voor zichzelf spreken? Er is een gereformeerde predikantenvereniging, maar als die zich al in het kerkelijke leven manifesteert, dan toch zeker niet als belangenorganisatie. Op het omslag van het boekje zien wij een predikant die de wijsvinger vermanend heft, zijn gemeente toespreekt, wellicht over een tekst als: 'Weet u niet dat de mannen die in het huis van God werken, eten wat in dat huis gebracht wordt?' (...) Zo heeft de Here ook gezegd dat de mensen die het goede nieuws brengen, moeten worden onderhouden door de mensen die dat goede nieuws ontvangen' (1 Cor. 9 vs. 13, 14, vertaling Het Boek). Helaas, de predikant op het plaatje heeft geen mond, en dat is veelzeggend. Er is in de vrijgemaakte kerken geen forum waar predikanten de kerken ontmoeten om met hen te spreken over hun levensonderhoud. De afgebeelde predikant mist ook zijn

fijne neus voor materiële zaken – slechts zijn bezorgde blik treft de lezer die het boekje ter hand neemt. De werkgroep bepleit dan ook de instelling van een generaal-synodaal deputaatschap voor financiële en personele zaken. De verhouding tussen de kerken en de gereformeerde organisaties is momenteel sterk in discussie. Het is daarom fijn te zien dat de gereformeerde vakorganisatie met deze publicatie de kerken waarin zij haar bakermat heeft, weet te dienen.

F.W. Houtman

N.a.v.: *Rechtspositie en traktement van de predikant*. Uitg. Gereformeerd Maatschappelijk Verbond, Zwolle, november 1991. ISBN 90-71371-15-8, 69 p. Prijs volgens opgave GMV f 19,-, bij de boekhandel gezien voor f 16,75.

PERSCHOUW

Theologisch verstelwerk

Trouw bood in zijn katern *Letter en Geest* van 2 mei prof. dr. A.P. Bos, hoogleraar in de wijsbegeerte aan de Vrije Universiteit, de gelegenheid zijn visie te geven op de aanpassing van het christelijk geloof van prof. dr. H.M. Kuitert. Hij doet dat onder de kop *Theologisch verstelwerk*. Hij trekt een wat merkwaardige vergelijking met transsexualiteit: Soms voelt iemand zich niet thuis in het mannelijk of vrouwelijk lichaam dat hij heeft gekregen. Hij laat dat lichaam dat hem of haar niet past door middel van chirurgisch ingrijpen vermaken. Dat kan tegenwoordig. Je stapt dan over (trans) van het ene geslacht naar het andere. Maar gaat de wetenschap daarin niet te ver? Over die vraag is de afgelopen maanden stevig gediscussieerd in *Trouw*.

Bos meent, dat deze discussie ook betekenis heeft voor een ander debat, waarin het ook gaat over het menselijk bestaan en de greep van de moderne wetenschap:

Daarbij zou de schade die een te groot optimisme over de reikwijdte van de moderne wetenschap heeft aangericht, nog wel eens groter kunnen zijn geweest. Ik bedoel het fenomeen dat ik zou willen aanduiden als de 'transfideliteit'.

Daarmee bedoel ik het zelfbesef van mensen die, opgegroeid in een omgeving waarin het algemeen ongetwijfeld christelijk geloof een levende en vanzelfsprekende zaak was, in een latere ontwikkelingsfase, met name door de groei van de hersenen, tot het besef gekomen zijn dat dat christelijk geloof zoals zij dat thuis voorgeleefd zagen, hun niet paste; dat ze zich daarin niet lekker voelden, maar bekneld, als was het niet hun eigen vel maar meer een dwangbuis, waarvan ze zich meenden te moeten ontdoen.

Met 'transfideliteit' bedoel ik dus ook een 'overstap', en wel van het ene geloof (Latijn: *fides*) naar een ander geloof. Kort na de eerder genoemde discussie tussen Maneschijn en zijn collega's kreeg dat fenomeen van de transfideliteit weer veel aandacht naar aanleiding van de publikatie van het boek *Het algemeen betwijfeld christelijk geloof* van prof. dr. H.M. Kuitert, aan welk boek de auteur de ondertitel meegaf 'Een herziening'. Hij had ook kunnen kiezen voor: 'Na de chirurgische ingreep', of voor: 'Theologisch verstelwerk'.

De existentiële problematiek van de transfidelen kan zo groot worden, dat zij besluiten radicaal afscheid te nemen van het leven in de door hen niet langer gewenste identiteit. Daarvan heeft de Leidse hoogleraar H.S. Versnel in diverse publikaties een blijmoedig getuigenis afgelegd. En de schrijver Maarten 't Hart is daarvan een wonderlijk gecompliceerd voorbeeld.

Anderen – en Kuitert is daarvan de bekendste representant, maar het is een verschijnsel dat in theologen-kringen veel voorkomt – zoeken een andere uitweg uit hun problematiek: en ook voor hen is de moderne wetenschap ter beschikking als dienaar van deze taak van barmhartigheid. Zij voeren, wetenschappelijk verantwoord en begeleid, verregaande ingrepen uit in hun oude geloofsmantel, in de hoop en verwachting dat ze zich er daarna lekker in zullen gaan voelen. En die verstelwerkzaamheden zijn

In het meinummer van Kerk:

- De hemel zit weer in de lucht
- Portret van de filosoof Theo de Boer

- Gesprek met de eerste gereformeerde vrouwelijke predikant, ds. E.W. van Egmond
- 'Geen 'rozengeur en maneschijn' in rozendorp Nes Ammim

kerk

**Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts f 7,50)
03420-10790**

al evenzeer zo ingrijpend dat het uitgangsmateriaal er onherkenbaar door wordt. De beschouwer kan erbij aan zichzelf gaan twijfelen: is dat het christelijk geloof dat zijn oudere broer zo goed paste? Je zou het toch niet zeggen. Wat is dat onherkenbaar veranderd! Maar knap looor. Die trans-theologen kuniën tegenwoordig toch wel wat!

Vaak is het ook zo, diit mensen die een dergelijk ingreep hebben ondergaan zich beijveren om in woord en geschrift aan ieder die liet horen wil uit te leggen dat liet zo door hen verbouwde christelijk geloof nu lekker zit: dat ze zich nu heel erg bevrijd en tip tium gemak voelen in een zo op maat gesneden geloofskostuum. Als het aan hen lag, zouden minder draagkrachtigen een dergelijke ingreep vrigoed moeten krijgen uit een anti-kerkisme fondse.

Wat is nu de diepste oorzaak van de identiteitsproblematiek van de transfidelen? Dat is de vergroting van hun herseninhoud als gevolg van hun wetenschapsbeoefening waarin goede coaching door christelijke leermeesters uit één stuk niet de enige inspiratiebron was en waarin zij gedreven werden door de wens mee te doen in de credivisie van de moderne wetenschap.

Die transfidelen lichhen in die evolutie het besef ontwikkeld dat de mens zich aan de regels van de wetenschap diende te houden en dat de identiteit van de wetenschapper vastgesteld (veid door het 'Internationaal Wetenschappelijk Forum' (I. W.F.), waarvan de Nederlandse vestiging geacht welc kantoort te houden in Leiden. En dat Internationaal Wetenschappelijk Forum had bij monde viin de *Hiener Kreis* in 1929 vastgesteld dat geen mens in staat is een Woord met Gezag te vernemen dat niet uit de mens (beneden) afkomstig is, maar van Boven, van de Overzijde.

Voor sommige christenen in het veld van de wetenschap leverde dat ernstige identiteitsproblemen op. En zij gingen het voor eigen rekening verkondigen: 'Alle spreken over Boven komt van Beneden, ook liet spreken dat iets van Boven komt'. Zij ervoeren een smartelijk lijden in de disharmonie tussen hun identiteit als wetenschapper enerzijds en die van christen anderzijds. En ze zagen zich genoopt een offer te brengen: of dat van hun wetenschappelijk intellect (het *sacrificium intellectus*) of dat van hun geloof (het *sacrificium fidei*).

Hun keuze werd toen: het christelijk geloof niet radicaal kelen, maar alleen castreren. En vervolgens de aangerichte schade zo goed mogelijk wegmoffelen door artificiële constructies, zodat het voor de niet al te kritische toeschouwer (en welk kerk- of synodelid is dat tegenwoordig?) aan de hutenkant nog heel wat lijkt.

En hoewel *re* nadrukkelijk ontkennen dat de Bijbel gezag zou hebben zoals vroeger een vader over zijn kind of een leraar ten opzichte van een leerling, propageren ze inet klem dat de oude zoek-ontwerpen die in de Bijbel (of elders) opgetekend zijn, erg waardevol kunnen zijn en dat je ze toch vooral niet moet opgeven.

Want ze kunnen een mens zoveel inspiratie bieden. En je zou die inspiratie nok heel goed 'geloof' kunnen noemen. Maar dan natuurlijk 'modern', 'herzien', 'vrijmakend' en 'vrij-blijvend' geloof. Aangepast aan de eisen van onze tijd en onze democratie en wetenschappelijk verantwoord. In contrast daarmee worden dooi verwante media regio's als Limburg of Ierland graag in de zwartste kleuren geschilderd als gchicdei waar veel menselijk leed het gevolg is van de verplichting nog in de geloofsplunje viin vroeger te lopen. En drs. A. Schilder zag verder nog veel

onvrijheid bij de 'Vrijgemaakten', maar verkondigt blij dat er ook voor hen een 'Nieuwe Tijd' en een uittocht aanbreekt!

Een typisch voorbeeld van theologische verstelnaaijerij is Kuiterts spreken over het hiernamaals. Mei grote klem houdt hij vast aan de overtuiging dat liet met de dood niet afgelopen is. Fijn, denken synode-leden dan; Kuitert staat op dat pint nog helemaal aan de kant van de christelijke geloofstraditie. Dit leven is niet alles.

(...)

Maar wat is de grond voor Kuitert om in een hiernamaals te geloven? Is die grond ook de grond van de christelijke geloofstraditie? Volstrekt iicet. Voor Kuitert is die grond gelegen in het feit dat hij weigert te accepteren 'dat de beul een eeuwige voor-sprong heeft op liet slachtoffer'. Maar wat is dat anders dan 'projectie'? Hier zal toch icdere positivist van de nude, wetenschappelijke stempel van moeren janken? Zoveel inconsequentie. Dat kan een sericus, wetenschappelijk mens toch niei metien! Dan vervallen we toch simpelweg weer in de nude fout van de metafysica? Eti dat was toch geen wetenschap? Dat was toch duidelijk vastgesteld in 1929?

Wat was nu ook alweer de grond voor een hiernamaalsverwachting die deel uitmaakte van her oude christelijke geloofspak? Toch wel hei gegeven dat de evangelist Marcus meedeelt dat Jezus zich tegenover de Sadduceën met hun betwijfeld geloof be-riep op Gods openbaring van zichzelf met de woorden 'Ik hen de God van Abraham en de God van Izak en de God van Jakob' (Marcus 12 : 18-27). daarmee ie kennen gevend dat een mens die in liet verbond iicet God geleefd heeft en geworven is, bij dat sterven niet uit het verbond met God wegvalt? En daarbij ging de Here Jezus niet mei hen een 'dialoog' aan, maar Hij stelde nogal cru: 'Gij dwaalt wel zeer'.

Is het werkelijk moeilijk een keuze te bepalen tussen de hiernamaalsverwachting viin modern theologische snit à la Kuitert en de coupe die de evangelist aan ons toont? Moeten we de woorden van Marcus inwisselen voor 'wetenschappelijk nieuwe' van sommige moderne theologen, mensen van één dag, wier lor is van zoveel wetenschappers: ze zijn nog niei met pensioen of men kent en vindt hun leerstoel zelfs niet meer? En nei als ten aanzien van de transseksuelen is er ook in dit geval bij de goegemeente eei schroom om hardop de vraag te stellen: 'bent u nu gelukkiger?' Wordt ei enige kerk vol van de publikaties van dr. Kuitert of van drs. A. Schilder?

I...)

Het is een wonderlijk geval, dat Kuitert zo bij voortduut heeft gepleit voor een *aggiornamento* van de christelijke geloofstraditie, voor een 'met zijn tijd meegaan' en 'bij de tijd blijven', maar dat hij verzuimd lijkt te hebben de ramen open te zetten voor de nieuwe ontwikkelingen in de wetenschap en niet name in de traditie van de wetenschapsleer. Want juist daar lieeft zich tussen 1950 en 1990 een ontwikkeling – om niet te spreken van een revolutie – voorgedaan die het geloof in de onwrikbaarheid van de fundamenteën van die wetenschap nogal lieeft ondermijnd. Die ontwikkelingen hebben er toe geleid dat iien tegenwoordig niet meer spreekt over de wetenschap als een onverwoestbaar zeekasteel van het kaliber van de Titanic, maar veel meer over een wrakkig vlot, dat men probeert op te kalefateren, terwijl men als schipbreukelingen in vliegende storm probeert het hoofd boven water te houden.

Het 'grote geloof' van de neo-positivisten, die zo vol vertrouwen de afbraak van de metafysica ter hand hebben genomen, is onmaskerd als gebaseerd op een 'verhaal' van dezelfde orde en ondeugdelijkheid als de 'grote verhalen' van de Verlichting en de Romantiek, namelijk als zin-perspectieven met (bij-)geloofskarakter, en zonder kracht van overtuiging voor wie niet met dezelfde bril op naar de werkelijkheid kijkt. Wie die werkelijkheid bekijkt met de ogen van de nihilist, die zal nooit, door wat voor 'redelijke' argumenten of zoek-ontwerpen dan ook, er toe gebracht kunnen worden, enige zin of orde in de geschiedenis te ontdekken en zal er vervolgens al helemaal niet toe gebracht kunnen worden te aanvaarden, dat die zin en orde alsnog in een hiernamaals tot stand zal worden gebracht door een goddelijke Rechter die 'hier en nu' de boel op Zijn beloop laat. Tenzij de ogen van zo'n nihilist door het leven zelf (en niet door wat voor vorm van wetenschap dan ook!) ooit open gaan.

Kuiter's spreuk 'Alle spreken over boven, komt van beneden; ook het spreken dat iets van boven komt' is, op de keper beschouwd, een herhaling van de neo-positivistische eis dat elke uitspraak, wil ze als wetenschappelijk geaccepteerd worden, empirisch waargemaakt moet kunnen worden. Het is het oude anti-metafysische standpunt dat alle spreken over zaken die de grens van de menselijke ervaring overschrijden, slechts projectie en dus onwetenschappelijk is.

De harde vertegenwoordigers van die opvatting trokken dan ook de conclusie, dat zin-vragen weliswaar de speculatieve mens altijd het meest intrigeerden, maar dat de wetenschap de mens behoorde te leren dat hij zonder antwoord op die vragen door het leven diende te gaan.

De positie van 'methodisch atheïsten' als Bertrand Russell is helder en dwingt, althans door haar consequentie, respect af. Maar hun wetenschapsopvatting accepteren, en dan stiekem toch weer een beschouwing leveren over een geloof in een hiernamaals, zoals Kuiter doet, niet. Geen wonder dat zijn Leidse collega H.S. Versnel met die soort theologie de vloer heeft aan-geveegd in zijn Kerstboodschap in *Trouw* van 1990.

Het geloof dat Kuiter in zijn boeken construeert, is, hoe aantrekkelijk, hoe innemend en hoe vroom allerlei onderdelen ervan ook mogen zijn, een verminking en castratie van het christelijk geloof, en de rots-steen waarop hij een nieuwe geloofsgemeenschap wil bouwen is een fop-steen.

Maar het is goed om ook nog een andere kant van de medaille te belichten. De wetenschap mag dan wel sinds de negentiende eeuw anti-metafysisch geworden zijn, het was diezelfde wetenschap die vanaf haar ontstaan poneerde dat zij het was die met gezag (van de Rede) sprak over 'Boven'. Vijfentwintig eeuwen lang hebben de wijsbegeerte en de wetenschap zich opgeworpen als de bevoegde instantie om over 'Boven' te spreken op grond van de mythische vooronderstelling dat die menselijke rede zelf 'van Boven' afkomstig was. En die Titaanse aanmatiging is zelfs nog weer herkenbaar in de vorm die het moderne zelf-besef van de wetenschap heeft gekregen. Want te zeggen 'Alle spreken over Boven komt van Beneden' is een aanmatiging, waaraan alleen degene zich schuldig maakt, die voor zichzelf een meta-positie opeist!

Het ware beter om zowel in de oude mythische traditie met haar vergoddelijking van de vruchtbaarheid, als in de traditie van de filosofie en wetenschap met haar vergoddelijking van menselijk denken de blijken te zien van de kenbaarheid van Gods eeuwige kracht en goddelijkheid als dragende grond van zowel die vruchtbaarheid als dat menselijk denken. Maar in die tradities heeft die kenbaarheid wel tot een verminkt resultaat geleid, om-

dat daarin niet de Heer van die kracht verheerlijkt en gedankt is.

De dingen hebben hun geheim (zie het recente boek van A. van den Beukel). Zelfs mensen hebben hun geheim. Over dat geheim doen wetenschappers geen boekje open. Maar dat wil niet zeggen, dat het aan niemand geopenbaard is. Geloof is uit het horen. Ongelukkig degene die zich door moderne theologie een uitwendig gehoororgaan heeft laten aannaaien!

G.J. van Middelkoop

VAN RIETSCHOTEN		
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel	Keizerswaard 8, Rotterdam	Tel. 010-4820488
Kantoorvakhandel	Keizerswaard 73	Tel. 010-4821365
Kantoorinrichting	Gebroken Meeldijk 123, Barendrecht	Tel. 01806-19744
Faxnr. 010-4793699, Rotterdam		Faxnr. 01806-21165, Barendrecht